

Att rekonstruera sin historia

En undersökning av historiebruket i skyltningsprojektet av
Gamla Vasa ruinområde

Pro gradu -avhandling i kyrkohistoria

Skribent: Mattias Boije, 33189

Handledare: Ingvar Dahlbacka

Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi

Åbo Akademi

Uppsala 2019

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Kyrkohistoria	
Författare: Mattias Boije, 33189	
Arbetets titel: Att rekonstruera sin historia En undersökning av historiebruket i skyltningsprojektet av Gamla Vasa ruinområde	
Handledare: Ingvar Dahlbacka	
<p>Syftet med denna undersökning är att analysera skyltningsprojektet av Gamla Vasa ruinområde ur ett historiebruksperspektiv. Begreppet historiebruk avser hur historia används i olika sammanhang, bruket av historia kan vara både medvetet och omedvetet. Historiebruk som analysperspektiv strävar till att klargöra hur olika aktörer använder historien och i vilka syften det sker. I denna undersökning studerar jag det skyltningsprojekt som genomfördes vid Gamla Vasa ruinområde år 2015–2016. Det historiebruk som framkommer genom guidningsskyltarna analyseras och kategoriseras med hjälp av historiebrukskategorier inspirerade av Klas-Göran Karlssons och Anders Dybelius tidigare forskning. Jag har undersökt hur Gamla Vasa har rekonstruerats som minnesplats genom det historiebruk som går att skönja i skyltningsprojektet.</p> <p>Undersökningen visar hur både synliggörandet och utelämnandet av viss information på de guidningsskyltar som har rests styr hur platsens historia uppfattas. Genom att skyltarna fokuserar på den historiska staden Vasas betydelse som administrativt centrum i sin omgivning används historien till att legitimera en liknande position i nutid. Gamla Vasa ruinområde har genom skyltningsprojektet laddats med flera positiva värden som det är lätt för den nutida invånaren att knyta an till och vara stolt över. På så vis har ruinområdet blivit en del av ett kollektivt minne och en symbol för ett gemensamt förflutet.</p> <p>Eftersom skyltningsprojektet studeras ur ett kyrkohistoriskt perspektiv diskuterar jag också hur Sankta Maria kyrkoruiner har använts som en del av ett större narrativ om staden Vasas historia. Kyrkoruinernas omfattning i förhållande till det övriga ruinområdet är stor, men trots detta är det inte kyrkans historia som främst kommer till uttryck i skyltningsprojektet, utan stadens.</p>	
Nyckelord: Gamla Vasa, historiebruk, minnesplats, guidningsskyltar, kyrkohistoria, kollektivt minne, lokalhistoria, ruiner, Sankta Maria kyrkoruiner	
Datum: 02.05.2019	Sidantal: 78

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Historiebruk	7
1.2 Frågeställning och metod.....	9
1.3 Tidigare forskning	11
2 Historisk bakgrund	13
2.1 Kortfattat om Gamla Vasa	13
2.2 Sankta Maria kyrka.....	14
2.3 Klockstapeln.....	18
3 Skyltningsprojektets genomförande	19
3.1 Bakgrunden till projektet	19
3.2 Finansiering.....	22
3.3 Genomförandet.....	24
3.4 Motivering och målgrupp	27
3.5 Framtida projekt	29
3.6 Utmaningar med projektet	30
4 Analys av skyltarna	33
4.1 Överblickskartan	33
4.2 Sankta Maria Kyrka.....	35
4.3 Klockstapeln.....	40
4.4 Övriga skyltar.....	43
5 Omgivningens mottagande	45
5.1 Lokal media innan skyltningsprojektets genomförande	46
5.2 Lokal media efter skyltningsprojektets genomförande	48
5.3 Föreningen Vasa-Korsholm guider r.f.	53
5.4 Lokalhistorisk satsning från stadens sida.....	55
6 Historiebruket i skyltningsprojektet	59
6.1 Vad som synliggjorts	59
6.2 Vad som förbisetts	62
6.3 Ett kollektivt minne	64
6.4 Ruinområdet som minnesplats	66
7 Avslutande reflektioner	69
7.1 Resultat och slutsatser.....	69
7.2 Förslag på fortsatt forskning	73

8 Käll- och litteraturförteckning	75
8.1 Otryckta källor.....	75
8.2 Litteratur	75
8.3 Tidningar.....	77
8.3 Elektroniskt material.....	77

1 Inledning

På förmiddagen den 3 augusti 1852 utbröt den brand som på bara några timmar ödelade så gott som hela Vasa stad. Hur branden uppstod är oklart, men enligt en vedertagen historieskrivning fick den sin början i ett uthus där en berusad man halvt i sömnen skall ha tappat sin pipa som antände huset. Eftersom vädret var blåsigt och olyckan inträffade i en tätbebyggd del av staden spred sig elden snabbt. Hus efter hus fattade eld och till kvällen var staden med undantag av hovrätten och enstaka byggnader nerbrunnen. Historikern Anneli Mäkelä skriver i *Vasa stads historia III 1809–1852*:

Vasa är naturligtvis inte den enda finländska trästad, som förstörts av eld, men ödeläggelsen var här grundligare än någon annanstans, eftersom endast ett par byggnader räddades. Ännu märkligare är dock, att man inte på ruinerna byggde upp en ny och enhetligare stad. Gamla Vasa brann 3.8.1852 och förstördes för alltid.¹

Att Gamla Vasa förblev ruiner var främst orsakat av landhöjningen. Staden förbands vid tidpunkten för branden med havet endast genom en kanal och genom att flytta staden kunde hamnmöjligheterna och därför också handeln förbättras. Gamla Vasa är idag en stadsdel i Vasa och de ruiner som än idag är synliga präglar sin omgivning. Det är dessa ruiner och vad man har gjort för att genom dem lyfta fram platsens historia som är av intresse i denna avhandling.

För de flesta som har vuxit upp i Vasatrakten är ruinerna i Gamla Vasa främst bekanta som platsen för en av stadens bästa pulkabackar under vintern och som kuliss för bröllofsfotografier under sommaren. Men under de senaste åren har det gjorts mycket arbete för att lyfta upp platsens historia. Förutom restaureringsarbeten på själva ruinerna har man även iståndsatt angränsande grönområden och gjort en arkeologisk

¹ Mäkelä, 1987, s. 362.

inventering. Den största satsningen hittills slutfördes i december 2016 när man reste nyproducerade guideskyltar i området.

Det har alltså gjorts en satsning för att uppmärksamma staden Vasas historia genom Gamla Vasas ruinområde.² I motiveringen till projektet att producera nya guidningsskyltar poängterade tf. museidirektör för Österbottens landskapsmuseum Selma Green att guidningsskyltar vore nödvändiga för att öppna upp områdets historia för besökare, såväl från närområdet som för turister. Vidare påpekades det att det är en identitetsfråga för lokalbefolkningen att Gamla Vasas historia synliggörs.³

Att historia kopplas till identitet är inget nytt. En människas identitet eller medvetande om vem hon är formas av hennes uppväxt och upplevelser, men även till stor del av hennes bakgrund och familjs historia. På samma sätt påverkas ett samhälles identitet och självbild av sitt förflutna. Historikern Martin Alm skriver i sin artikel *Historiens ström och berättelsens fåra – Historiemedvetande, identitet och narrativitet*:

Vi lever i tiden och måste förstå oss själva i tiden. Därför behöver vi binda samman vårt förflutna med vår nutid och vår framtid för att själva finnas till. Omvänt skapar historiemedvetandet en identitet genom att visa på ett samband mellan det som finns i olika tider.⁴

Den berättelse ett samhälle berättar om sig själv, genom att lyfta upp och använda historien på olika sätt är alltså en del av det samhällets självbild. Historien formas för att svara på de behov ett samhälle eller en grupp har för att orientera sig i sin omvärld. Men när historien används för olika ändamål är det alltid skäl att granska hur den användningen går till eftersom den strikt sett aldrig är neutral. Detta, hur historien används och i vilka syften, har i historievetenskapen benämnts historiebruk. Det är

² *Gamla Vasa ruinområde* är inte ett etablerat begrepp utan ett uttryck som jag här använder för att beteckna det område som upprustats med guidningsskyltar.

³ Bilaga till Vasa stads stadsstyrelses protokoll 17.8.2015.

⁴ Alm, 2009, s. 258.

genom olika historiebruksperspektiv som jag i denna avhandling vill granska det skyltningsprojekt som man har genomfört vid Gamla Vasa ruinområde.

1.1 Historiebruk

Jag kommer i det följande att kort redogöra för några termer ur den teoretiska begreppsapparaten som jag kommer att använda mig av i denna avhandling. Dessa termer kommer utvecklas mera i kapitlet ”Historiebruket i skyltningsprojektet för Gamla Vasa ruinområde”. Detta för att det är lättare att belysa begreppens innebörd när de har exempel som de syftar på. I den mån begrepp, som inte redogörs för här, används i avhandlingen kommer jag att förklara dem i varje enskilt fall.

Jag kommer att analysera skyltningsprojektet ur olika historiebruksperspektiv. Det är därför på sin plats med en begreppsförklaring av historiebrukets grundbegrepp, som inte alltid är entydiga. För att förklara några grundläggande begrepp utgår jag ifrån de definitioner som Peter Aronsson gör i sitt verk *Historiebruk – att använda det förflutna*. Några av de grundbegrepp som jag kommer att använda är historiekultur, historiemedvetande och historiebruk. Enligt Aronssons definition är historiekultur det mesta omkring oss som har referenser till det förflutna. Det kan vara materiella ting som artefakter eller ruiner men det kan lika väl vara immateriella ting som sedvänjor eller ritualer. Historiekulturen ger människan möjlighet att binda samman dåtid, nutid och framtid. Historiekulturen hjälper människan att se en röd tråd mellan det som varit, är och skall komma. Historiebruk avser sin tur när delar av historiekulturen aktiveras för att skapa meningsfulla helheter. Historiebruk är en medveten eller omedveten som formar ett visst historiemedvetande. Den uppfattning om relationen mellan dåtid, nutid och framtid som historiebruket etablerar kallas historiemedvetande. Historiemedvetandet är alltså en tolkning av historiekulturen. Aronsson själv sammanfattar begreppen och deras relation på följande sätt: ”Ett visst urval av historiekulturen iscensätts i ett historiebruk och formerar ett historiemedvetande.”⁵

⁵ Aronsson, 2004, s. 17-18.

Jag ämnar alltså synliggöra vilka delar av historiekulturen som man brukat och vilket historiemedvetande man eftersträvat att forma hos besökaren.

Hur historien brukas kan klassificeras på olika sätt och olika aktörer använder sig vanligtvis av olika historiebruk. Klas-Göran Karlsson har gjort en klassificering med följande kategorier av historiebruk: vetenskapligt, existentiellt, moraliskt, ideologiskt, icke-bruk, politiskt-pedagogiskt och kommersiellt.⁶ Av dessa är det främst det vetenskapliga och det existentiella historiebruket som är av betydelse för denna avhandling och därför kommer jag att nedan förklara dessa mera ingående. Anders Dybelius som i sin avhandling *Ett hållbart minne? Historiebruk kring Georg Carl von Döbeln 1848–2009* använder sig av Karlssons kategorier har konstruerat ytterligare en, det lokal-ideologiska historiebruket.⁷ Även den kategorin kommer jag att använda i min analys av skyltningsprojektet i Gamla Vasa.

Det vetenskapliga historiebrukets aktörer är för det mesta forskare och professionella historiker som ofta brukar historien i en akademisk miljö. Det handlar om att upptäcka och rekonstruera händelseförlopp i det förflutna. Leopold von Rankes inom historievetenskapen bevingade ord ”Wie es eigentlich gewesen” – hur det egentligen var, kunde användas som målsättning för detta bruk. Man vill beskriva vad som hänt och varför det har hänt på ett så objektivt sätt som möjligt.⁸

Ur människans behov av att minnas och orientera sig i förhållande till sin nutid och sitt förflutna föds det existentiella historiebruket. Det hör framförallt till den privata sfären men eftersom det enskilda minnet till stor del styrs av det kollektiva minnet och den historiekultur som är förankrad i samhället så speglar dessa två varandra. Det finns även gemensamma upplevelser som är starkt knutna till en grupp där det existentiella historiebruket är viktigt för hela gruppen. Som exempel på sådana grupper nämner Klas-Göran Karlsson armenier efter folkmordet i början av 1900-talet och judiska

⁶ Karlsson, 2009, s. 56–69.

⁷ Dybelius, 2012, s. 12–13.

⁸ Karlsson 2009, s. 56–59. Dybelius, 2012, s. 12.

diasporagrupper. De enskilda berättelserna har då del i ett gemensamt existentiellt historiebruk.⁹

Det lokal-ideologiska perspektivet framhåller en lokalpatriotisk användning av historia för att lyfta fram och marknadsföra den egna hembygden. Man strävar efter att tillskriva ett visst geografiskt område positiva egenskaper och värderingar och det blir därför starkt identitetsskapande för personerna i det området.¹⁰

Ett annat viktigt begrepp som här behöver redogöras för är minnesplats. Det är delvis en del av den spatials vändningen inom historieforskningen som innebär att platsens betydelse för historiens gång fått större uppmärksamhet.¹¹ Men det är också idén om hur en geografisk plats kan laddas med mening och innebörd genom att bruka platsens historia på ett visst sätt. På varje plats skapad av människohand kan vi uppleva platsens historia som en del av nuet. Historikern Kristian Gerner skriver i sin artikel Historia som plats: ”På en plats finns det förflutna som ett antal spår ur tiden. Spåren härrör från olika tider, men som fysiska storheter är de alla nutida/tidlösa. De är minnesmärken. De minner om det förflutna, om olika tider.”¹² Platsen blir då mera än en geografisk plats, den väcker minnen. Vilka minnen en plats laddas med beror på hur platsens historia brukas.

1.2 Frågeställning och metod

Som jag tidigare nämnt är syftet för min undersökning att redogöra för det historiebruk som har förekommit vid skyltningsprojektet som genomfördes i Gamla Vasas ruinområde åren 2015–2016. De frågor som jag har för avsikt att besvara är följande: Vilka aktörer medverkade i projektet, vem stod för historiebruket? Vilken målgrupp

⁹ Karlsson 2009, s. 60–61.

¹⁰ Dybelius, 2012, s. 13.

¹¹ Den spatials vändningen inom historieforskningen diskuteras av Marie Cronqvist i sin artikel *Spatialisera alltid! Rummets återkomst i de historiska vetenskaperna* i tidskriften Scandia nr. 74, 2010, s. 10.

¹² Gerner, 2009, s. 173–174.

hade projektet? Vilken historia ville man uppmärksamma och vad utelämnades? Hur mottogs projektet av omgivningen?

Eftersom avhandlingen är kyrkohistorisk är en frågeställning även hur historiebruket i projektet beaktar den kyrkliga historien. Med kyrklig historia avses här det förflutna som berör såväl kyrkliga byggnader som församlingslivet. De mest framträdande ruinerna i Gamla Vasa, både på grund av sitt läge men även till sin omfattning, är nämligen Sankta Maria kyrkoruiner. Därför kommer jag även att undersöka vilken roll kyrkoruinerna får i historiebruket i förhållande till det övriga som uppmärksammas.

Jag kommer att redogöra för de orsaker som gjorde att projektet kunde genomföras och vem som var pådrivande i projektet. Med hjälp av historisk-deskriptiv metod försöker jag belysa de faktorer som ledde till projektets förverkligande. Genom att intervjua Österbottens landsskapsarkeolog Pentti Rislä, som hade en betydelsefull roll i projektet vill jag fördjupa mig i de tankar som man från aktörernas sida hade om den tilltänkta målgruppen och vad man syftade till att synliggöra genom projektet. Själva skyltarna som möter besökaren vid Gamla Vasa ruinområde är av stor vikt att analysera för att se vilka historiebruk som aktualiseras. Vidare vill jag även se hur projektet mottagits bland annat genom att granska lokal media och andra lokala aktörer som uppmärksammat projektet.

De resultat jag presenterar kommer jag att analysera med hjälp av olika infallsvinklar från historiebruksforskningen utgående från de frågor jag ställt ovan. Det källmaterial jag använt mig av är mångfacetterat. För att få en bättre bild av bakgrunden till projektet har jag granskat Vasa stadsstyrelses protokoll samt intervjuat landskapsarkeolog Pentti Rislä. Intervjun med Rislä har också fungerat som huvudsaklig källa för att klargöra vad aktörerna ville synliggöra genom projektet, samt vem man riktade sig till. Själva guidningsskyltarna utgör ett viktigt källmaterial eftersom det är genom dem som historiebruket kommer till uttryck. Vad gäller frågan om hur projektet har mottagits har de lokala dagstidningarna och deras hemsidor fungerat som källmaterial. Vidare har jag intervjuat viceordförande i föreningen Vasa-

Korsholm guider r.f., Barbro Nedermo, för att få en inblick i hur besökare av ruinområdet har bemött projektet. Också den blogg som fungerar som kommunikationskanal för en av Vasa stads invånarföreningar utgör en del av mitt källmaterial i och med att Gamla Vasa ruiner och projektet med skyltningen tas upp i ett antal inlägg.

1.3 Tidigare forskning

Gamla Vasas ruiner har till viss del varit av intresse för historiker, men ofta har de då behandlats i lokalthistoriska verk eller i opublicerade mindre verk. Det har även utgetts ett antal mindre omfattande lokalthistoriska verk i anknytning till Gamla Vasa men inget som är inriktat direkt på ruinerna. För den som intresserar sig för ruinerna har man främst kunnat vända sig till verken *Korsholms historia* i två band av K.V. Åkerblom eller Armas Luukka och Anneli Mäkeläs sammanställning över *Vasa stads historia* i tre band. Det är trots allt ändå inte ruinerna i sig själva som står i fokus i dessa verk utan hela ortens historia. Endast kortare passager behandlar de byggnader vars ruiner idag är synliga. Även om dessa verk ger en utförlig bild av platsens historia är de för denna avhandling endast relevanta som bakgrundshistoria.

Även om historiebruksforskningen redan i flera decennier har haft en självklar roll som akademisk disciplin inom historievetenskapen är det först under det senaste decenniet som den här inriktningen tagit ett tydligt steg in i kyrkohistorien. Fastän det kan tyckas att den kyrkohistoriska disciplinen härmed halkat efter finns det även positiva aspekter av att historiebruksforskningen redan är väl etablerad. Det finns redan en färdigt utvecklad, om än skiftande, begreppsapparat att tillgå för kyrkohistoriker. Ett av dessa begrepp är minnesplatser. Fransmannen Pierre Nora är en av de historiker som var först med att tala om minnesplatser men eftersom han skrev i en fransk kontext skyndade sig historiker i andra europeiska länder att skriva egna verk berörande den egna nationens minnesplatser. Så småningom växte sig även detta spatiala perspektiv starkare i Norden, och under det senaste årtiondet har det varit av stort intresse att diskutera olika historiebruk ur en rumslig synvinkel.

I en kyrkohistorisk kontext har det ändå hittills varit ovanligt att intressera sig för platser som bärare av kollektiva minnen. Ett undantag är Eva Ahl-Waris avhandling om lämningarna av det medeltida birgittinerklostret i Nådendal. Även om det kyrkliga historiebruket får ett visst utrymme i hennes avhandling är det inte hennes främsta infallsvinkel. Det finns därför en efterfrågan på kyrkohistoriska analyser av minnesplatser. Detta speciellt med tanke på att det i en kyrkohistorisk kontext ofta handlar om helgade platser, vilket ytterligare skapar förutsättningar för flera dimensioner av betydelsebärande platser.

Projektet med att producera nya guidningsskyltar till Gamla Vasa har inte ännu uppmärksamrats i ett akademiskt arbete. För närvarande finns en ny detaljplan för Gamla Vasa som godkändes av stadsfullmäktige den 10.12.2018. I den planen finns det tankar på ett nytt turistcenter i anslutning till Gamla Vasa ruinområde. Detta vore givetvis av intresse att ta upp och detaljplanen kommer även att beröras i den mån den är av relevans för denna avhandling. På grund av denna avhandlings begränsade omfattning kommer jag ändå att fokusera på skyltningsprojektet och det historiebruk som har använts där.

2 Historisk bakgrund

2.1 Kortfattat om Gamla Vasa

Stadsdelen Gamla Vasa ligger ungefär sex kilometer sydost om staden Vasas nuvarande centrum. Efter att staden brandhärjats i augusti 1852 valde man att bygga upp staden på sin nuvarande plats eftersom sjöförbindelserna blivit lidande på grund av landhöjningen. Att staden skulle flyttas var ändå inte en självklarhet trots att behovet av en ny hamn var uppenbart. Det fanns de som ägde värdefull mark i staden men även andra som hade ekonomiska intressen av att staden skulle byggas upp på samma plats. Avgörande roll i att en flytt blev aktuell spelade ministerstatssekretereradjoften i Sankt Petersburg, Konstantin Fischer som genom sin kunskap om vattenkommunikationer inför tsaren talade för en flytt när denne skulle avgöra frågan. Således fick det som en gång var staden Vasas centrum det nu mera passande namnet Gamla Vasa.¹³

Området som idag benämns Gamla Vasa har dock en lång historia. Platsen har tidigt fungerat som handelsplats i och med sitt goda läge vid kusten och en av Kyro älvs mynningar. Den finskspråkiga befolkningen har då använt det naturbeskrivande namnet Mustasaari, Svartö, vilket kom att vara platsens primära namn i flera hundra år. Trots att det funnits den försvenskade formen Mussar eller Mussor är det främst under det finska namnet som platsen är omnämnd i äldre källor. Så tidigt som år 1348 omnämns Mustasaari socken i källor, vilket även visar att platsen var av kyrklig betydelse.¹⁴ Svenska kronan anlade en administrativ fästning, Korsholm slott, vid platsen i slutet av 1300-talet. Exakt när slottet byggdes är osäkert men det finns källor som visar på att det stod rest senast 1371.¹⁵ Korsholms slott eller Krytzeborg (antagligen en förtyskning) som det även benämns i viss källor, var byggt i trä och därför finns inget av det bevarat till våra dagar annat än de vallar på vilket slottet var rest.¹⁶ Orsaken till dess byggande antas vara att svenska kronan ville ha en utpost för sin administration för de ”Östra Norrlanden” som man fått kontroll över genom freden

¹³ Åkerblom 1956, s. 155–157.

¹⁴ Luukko 1972, s. 24; Åkerblom 1941, s. 404; Lovén 1999, s. 155.

¹⁵ Åkerblom 1941, s. 278.

¹⁶ Vallarna ligger ungefär 500 meter söderut från nuvarande ruinområdet och slottet låg alltså i närhet av den gamla handelsplatsen men inte så att det kunde försvara den.

i Nöteborg 1323.¹⁷ Slottet förlorade snart sin militära betydelse och sedan 1500-talet benämns det som Korsholms kungsgård eller bara Korsholms gård.¹⁸ Trots detta var det fortfarande ett administrativt centrum. Varifrån namnet Korsholm kommer är osäkert men K.V. Åkerblom, som har skrivit Korsholms historia, har i alla fall en teori om det. Han menar att Korsholm och många andra ortsnamn med Kors- i Österbotten komma sig av att präster och missionärer besökt fiskelägen och handelsplatser och gjort ett avtryck genom att resa kors för att sedan fira gudstjänst.¹⁹

Mustasaari by gavs stadsrättigheter av kung Karl IX år 1606 men redan år 1611 bytte namn till Vasa efter den regerande kungaätten²⁰. Socken kom dock fortsättningsvis att benämnas Mustasaari och innefattade alltså såväl staden Vasa som omgivande landsbygd.

Eftersom de byggnader på Gamla Vasa ruinområde som framförallt är av intresse för denna avhandling är Sankta Maria kyrka och Klockstapeln i egenskap av kyrkliga byggnader väljer jag här att ge bakgrundsinformation om dessa. Även om flera andra byggnader omfattas av skyltningsprojektet är det begränsade utrymmet i denna avhandling orsaken till att deras bakgrund inte desto mera behandlas här.

2.2 Sankta Maria kyrka

Som jag nämnde i inledningen är den mest framträdande ruinen vid Gamla Vasa ruinområde den efter Sankta Maria kyrka. När kyrkan byggdes är dock svårt att exakt datera och källorna och historikerna är oense. Historikern K.V. Åkerblom hävdar med en rad källuppgifter att kyrkan kan varit byggd så tidig som under 1300-talet medan andra är mera försiktiga.²¹ På de guidningsskyltar som satts upp nöjer man sig med att datera kyrkans byggande till "...i början av 1500-talet."²² Vad som dock är klart är att

¹⁷ Åkerblom 1941, s. 278.

¹⁸ Lovén 1999, s. 155.

¹⁹ Åkerblom 1941, s. 402.

²⁰ Luukko 1972, s. 54–56.

²¹ Åkerblom 1941 s. 406.

²² Objektsskylt för Sankta Maria kyrka vid Gamla Vasa ruinområde.

Mustasaari som socken funnits åtminstone sedan mitten av 1300-talet²³ och därför kan man dra slutsatsen att det funnits en kyrka på platsen sedan dess. Om denna varit Sankta Maria kyrka eller en föregångare är ändå oklart. Det verkar i alla fall funnits en tidigare träkyrka i närheten av platsen där Sankta Maria kyrka är rest men huruvida det funnits en äldre stenkyrka varpå Sankta Maria kyrka är byggd verkar osäkert. Exempelvis Juhani Rinne menar att grunden till Sankta Maria kyrka lär ha rest omkring samtidigt som Korsholms slott²⁴. Men det är alltså anmärkningsvärt svårt att med säkerhet veta när Sankta Maria kyrka börjat byggas eller stått färdig.

Jag ämnar inte gå djupare in på diskussionen om vilken tidsangivelse som vore bäst att ge i fråga om när kyrkan byggdes en sådan diskussion är inte av central betydelse för denna avhandling även om den vore intressant. Istället nöjer jag mig med att konstatera att den åtminstone är från tiden före reformationen.

Sankta Maria kyrka byggdes som en långskeppskyrka men inom bara några år efter att Vasa stad grundats ansågs kyrkan vara för trång och det blev en del besvär mellan landsborna och stadsborna om hur sittplatserna skulle fördelas.²⁵ Utbyggnader gjordes under 1600-talet. Först ökade man sittplatsernas antal genom att bygga nya läktare 1635 och 1643 men trots detta var kyrkan för liten för att bekvämt rymma alla gudstjänstdeltagare. Stadsborna ville då bygga en egen kyrka och platsen för denna föreslogs bli vallarna där Korsholms gård låg. Detta föll ändå inte landshövdingen Hans Kyle, som bodde på gården, i smaken som klagade hos generalguvernören och riksdrotsen Per Brahe. Efter Brahes beslut att upplåta gården som landshövdingens residens föll tankarna på en egen kyrka för stadsborna i glömska. Brahe talade istället för en utvidgning av Sankta Maria kyrka och det gjorde även greven Gabriel Bengtsson Oxenstierna som 1651 förlänades Korsholms gård som förvaltningscentrum i hans grevskap.²⁶ Under 1650-talet gjordes därför större

²³ Luukko 1972, s. 24.

²⁴ Luukko 1972, s. 24.

²⁵ Luukko 1972, s. 127-128.

²⁶ Gabriel Bengtsson Oxenstierna (1586–1656) var en svensk greve, riksskattmästare och riksamiral. Han fick efter sina studier på kontinenten tjänst vid Karl IX:s hov. Han tjänade den svenska kronan under många år och var även guvernör över Finland 1631–1633 men lämnade tjänsten för att ingå i drottning Kristinas förmyndarregering som riksskattmästare. 1651 upphöjdes han av drottning

ombyggnationer. Den huvudsakliga förändringen var att kyrkan skulle förlängas med cirka 15 meter. Så skedde också, men dessvärre med missödet att man för att förbättra sikten till koret rev två stödpelare för taket vilket ledde till att valven i den nybyggda delen rasade och arbetet fick göras om. Detta upprörde sockenbönderna eftersom deras betalningsbörda ökade genom detta misstag. Den förlängda kyrkan stod färdig 1657.²⁷

Nästa stora förändring i kyrkan genomfördes 1749–1755 och gick främst ut på att öka antalet platser genom att flytta sakristian och vapenhuset och genom att bygga två armar i nord-sydlig riktning och på så sätt forma om kyrkan till en korskyrka. Planerna för detta skissades upp redan 1740 men på grund av lilla ofreden fick arbetet skjutas upp. Ombyggnationen genomfördes efter en utdragen process där framförallt den osäkra finansieringen gjorde att arbetet gick långsamt framåt. Resultatet av ombyggnationen var att långskeppet nu blev 55 meter långt med korsarmar som mätte 40 meter mellan ytterväggarna.²⁸

Stora delar av staden förstördes i branden 1852 och det är därför Gamla Vasa idag är ett ruinområde. Till en början var det dock tänkt att Sankta Maria kyrka skulle byggas upp på nytt. Väggarna stod kvar och efter undersökning ansågs de hålla för att kunna återuppföra kyrkan. Det hade byggts en kyrka i trä som en tillfällig lösning efter branden, men den var trång och bristfällig²⁹. Det var en allmänt rådande åsikt att Sankta Maria skulle resas på nytt. Men detta kom att ändra när det slutgiltiga beslutet att flytta staden togs. Staden beviljades samtidigt av tsaren ett lån på 40 000 rubel ”för uppförandet av kyrka, rådhus och skolhus”³⁰. När lånet blev känt uppstod meningsskiljaktigheter mellan stadsbor och sockenbor. Sockenborna ville då dela församlingen och på så vis skapa två skilda församlingar, en för staden och en för socken. Vidare ville de bygga upp den gamla kyrkobyggnaden som då skulle bli landsbornas kyrka.

Kristina till greve av Korsholm och Vasa, en titel som vid hans död 1656 övergick till hans son Gabriel Gabrielsson Oxenstierna. Han satte även upp ett reglemente för Vasa stads förvaltning efter att han besökt staden 1651.

²⁷ Luukko 1972, s. 127–132.

²⁸ Luukko 1981, s. 71–73 & s. 78–81.

²⁹ Åkerblom 1956, s. 157.

³⁰ Åkerblom 1956, s. 157.

En kyrklig delning mellan socken och staden skulle för staden ha inneburit en ekonomisk förlust. Den gemensamma församlingen hade varit fördelaktig för staden. Prästerna hade bott i staden och därför varit tillgängliga för stadsborna till större grad än för landsborna. Detta trots att landsborna hade stått för största delen av deras försörjning samt även med 2/3 stått för byggandet och underhållet av kyrka och prästgård.³¹

Staden skulle enligt det nya förslaget själv helt försörja sina präster och dessutom gå miste om socknens ekonomiska understöd till att bygga upp en ny kyrka. Efter mycket polemik och många skrivelser till både domkapitel och senat fastslog senaten i mars 1856 att socken skulle få bygga en ny kyrka på platsen för Korsholms vallar. Socken och staden skulle dock inte skiljas åt enligt detta beslut utan skulle dela på prästtjänsterna och finansieringen av dem men hädanefter ha varsin kyrka. Socken omformades trots allt så till vida att Kvevlax kapell blev ett eget pastorat medan Munsmo och Sundom byar överfördes att höra till Solf kapell. Detta var ändå inte en tillfredsställande lösning i längden utan staden och socknen delades i två skilda pastorat 1872.³²

När en delning var förestående var det ändå inte självklart att staden skulle uppge sin tredjedel av värdet på kyrkoruinerna som stadsförsamlingen ägde. Man försökte även försvåra sockenbornas planer på att bygga upp Sankta Maria kyrka genom att begära egna utredningar enligt vilka konstaterades att ruinen inte var i skick för att byggas upp på nytt. Att socknen ville bygga upp en egen kyrka men inte tilläts att göra det på den plats där kyrkan en gång stått innebar att man stod inför stora kostnader för ett nybygge. Redan så tidigt som år 1857 kom dock ett annat förslag än att bygga en ny kyrka på Korsholms vallar. I och med att grunden lagts till en ny hovrätt i den nya staden skulle den tidigare hovrättsbyggnaden stå tom. Sockenborna valde då att utreda möjligheten till en ombyggnad av denna till kyrkobyggnad, vilket beviljades 1861.³³

³¹ Åkerblom 1956, s. 158.

³² Åkerblom 1956, s. 155–171.

³³ Åkerblom 1956, s. 155–171.

Således fick sockenborna en ny kyrkobyggnad i den tidigare hovrättsbyggnaden och ruinerna efter Sankta Maria kyrka byggdes inte upp på nytt som kyrka utan blev på så sätt ett minne över stadens brand.

2.3 Klockstapeln

Greve Gabriel Bengtsson Oxenstierna kom att spela en viktig roll för de kyrkliga byggnaderna i Vasa efter att han förlänades Korsholms gård 1651. Utöver de ombyggnationer av Sankta Maria kyrka på 1650-talet som han spelade en betydande roll i lovade han år 1668 att skaffa en ny kyrkklocka till kyrkan. Eftersom klockan var av betydande tyngd, närmare 1200 kg och den gamla klockstapeln inte var i gott skick krävde detta löfte först att en ny klockstapel skulle byggas. Det första som måste avgöras var ifall stapeln skulle byggas i trä eller i sten. Stadsborna ville bygga i sten medan sockenborna talade för det billigare alternativet i trä. Oxenstierna själv understödde sockenborna, dels för att det var billigare men även för att han ansåg att en klockstapel i sten skulle hämma klockans ljud. Resultatet blev en kompromiss där stapelns nedre del byggdes i sten och den övre i trä. Oxenstierna själv hann avlida innan byggandet påbörjades år 1674. Tanken på en ny klockstapel finns belagd redan 1670 men tvisterna kring byggmaterial försenade byggstarten. Klockstapeln stod färdig 1675 medan klockan redan hade färdigställts 1668 av klockgjutaren Anders Höök som Oxenstierna lovat sända från Stockholm.³⁴

³⁴ Luukko 1972, s. 132–133.

3 Skyltningsprojektets genomförande

3.1 Bakgrunden till projektet

Såsom nämndes i inledningen av denna avhandling har Gamla Vasas ruinområde varit i behov av bättre skyltning för att informera besökaren om den historia området besitter. Den enda information som besökaren har mötts av har varit en liten skylt upplagd några meter från Sankta Maria kyrkoruiner som informerat besökaren om de olika byggnadsskeden som kyrkan genomgått samt en uppmaning att inte klättra på ruinerna. Informationen var direkt hämtad ur *Bilaga till Vasa stads historia* utgiven 1912 och skylten har varit både sliten och smutsig. År 2008 sattes dock en överblicksskylt över ruinområdet upp på platsen men denna måste i efterhand ses som en tillfällig lösning och den behövde bytas ut samt kompletteras med objektsskyltar. Under sommaren 2015 tog Österbottens landskapsmuseum i samarbete med staden och museiverket, de avgörande stegen för att göra den historiska miljön i Gamla Vasa som helhet mera informativ för besökaren genom ett projekt att producera ett flertal guidningsskyltar.

Det hade redan länge funnits en vilja att utveckla Gamla Vasa ruinområde och redan inför Vasa stads 400-årsjubileum fanns planer på ett skyltningsprojekt. Dessa förblev dock oförverkligade eftersom det inte fanns resurser därtill. Det initiativet gjorde i alla fall att den överblicksskylt som nämndes ovan producerades och sattes upp.³⁵ Den hann dock inte bli färdig till stadens 400-årsjubileum 2006 utan sattes upp två år senare. Men utöver det rent ekonomiska fanns det förberedande arbete som behövde göras för att överhuvudtaget hålla ruinerna i skick.

Landskapsarkeolog Pentti Risla listar följande åtgärder som gjorts förrän skyltningsprojektet genomfördes: 2002 gjordes en geofysikaliska mätningar på Korsholms vallar och kullen kartlades, 2007 gjordes en arkeologisk inventering av Gamla Vasa (den senaste innan dess var gjord 1987), åren 2007–2012 restaurerades Sankta Maria kyrkoruiner upp och förstärktes och under åren 2014–2015 restaurerades

³⁵ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

Trivialskolans fundament.³⁶ Under arbetet med Trivialskolans ruiner konstaterade tf. museidirektör på Österbottens landskapsmuseum Selma Green i en intervju för svenska YLE:

Budgeten är tyvärr mycket mindre än under de tidigare åren. Vilket är synd. Ruinerna förfaller och det skulle vara i allas intresse att de bibehålls. Tyvärr ser det inte bättre ut för nästa sommar heller. Jag hoppas att det i en nära framtid kunde satsas mera på ett omfattande arbete än den första hjälp som har utförts de senaste åren, säger Green.³⁷

Bild 1 Sankta Maria kyrkoruiner fotograferade från öster. Fotograf Mattias Boije.

I samma artikel konstaterar Minna Turunen och Eija Saukko-Riipi som arbetade med restaureringen att deras arbete har underlättats av att invånarföreningen i Gamla Vasa hjälp till med att rensa ogräs vilket förberett för deras arbete att laga och lappa

³⁶ Hos förf. Mejlkonversation med Pentti Risla 24.5.2017.

³⁷ <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/06/30/ruinerna-restaureras-igen> (3.11.2018).

ruinerna.³⁸ Att arbetet med restaureringen var viktigt och värdesattes av lokalbefolkningen visar också artikeln *Sten för sten och meter för meter* som Vasa stad publicerade på sin hemsida 10.7.2015. Där konstateras att byggarna som jobbar med restaureringen fått ta emot positiv respons från både förbipasserande och byaföreningen. Något som fick arbetsledare Mirva Kleemola att dra slutsatsen att det visar på ruinernas betydelse för vasaborna och att istandsättningsarbetet värdesätts.³⁹

När man granskar projektet verkar det tydligt att det från alla håll funnits en positiv inställning till att rusta upp ruinområdet och förse det med ny skyltning. Från Österbottens landskapsmuseums sida har man haft en tanke om att rusta upp ruinområdet i ca 15 år⁴⁰ och år 2010 skrevs det in i utvecklingsplanen för Vasa stads grönområden att Gamla Vasa ruinområde bör förse med bättre skyltning.⁴¹

Under hösten 2015 skickades en skrivelse till museiverket som krävde att museiverket skulle satsa mera på sitt vasakontor. De som undertecknade skrivelsen var styrelseordförande och direktörer för Österbottens, Södra Österbottens och mellersta Österbottens landskapsförbund, samt av direktörerna för landskapsmuseerna och av kvarkens världsarvsdelegation. I skrivelsen konstateras det att det behövs personal som är regionalt och lokalt kunnig och som kan assistera vid arbeten med kulturmiljöer och arkeologi.⁴²

Fastän viljan var stor från de flesta håll att förbättra den historiska miljön i Gamla Vasa genom nya guidningsskyltar verkade det trots allt svårt att hitta ekonomiska medel för genomförandet. Så var fallet ända till sommaren 2015.

³⁸ <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/06/30/ruinerna-restaureras-igen> (3.11.2018).

³⁹ <https://www.vaasa.fi/sv/uutinen/sten-for-sten-och-meter-for-meter> (3.11.2018).

⁴⁰ Hos förf. Mejlkonversation med Pentti Risla, 24.5.2017.

⁴¹ Bilaga till Vasa stads stadsstyrelses mötesprotokoll 17.8.2015.

⁴² <https://svenska.yle.fi/artikel/2015/09/25/museiverket-maste-satsa-pa-vasa> (3.11.2018).

3.2 Finansiering

Under sommaren 2015 öppnades en ekonomisk möjlighet att kunna genomföra ett skyltningsprojekt. Penningmedel för påbörjandet av ett projekt blev tillgängliga genom Karl och Elin Hedmans m.fl. fond.⁴³ Stadgarna för Karl och Elin Hedmans m.fl. fond slår fast att avkastningen från fonden, som förvaltas av Vasa stadsstyrelse, skall användas till förskönandet av Vasa stad genom anskaffning av till exempel statyer.⁴⁴ Avkastningen år 2014 låg på 44 650€. Tf. museidirektör för Österbottens landskapsmuseums Selma Green lämnade in ett förslag till stadsstyrelsen om att 19 500 € skulle gå till utarbetandet av skyltar till objekten i Gamla Vasa samt 25 000 € till istandsättandet av Vasa stads offentliga skulpturer. Stadsstyrelsen godkände förslaget på sitt möte 17.8.2015.⁴⁵ Dessförinnan hade museiväsendet i Vasa redan tilldelats 11 500€ i understöd till projektet av museiverket för underhållet av fornlämningar.⁴⁶

I förslaget nämns att projektet kommer att vara tudelat och under den första delen kommer ankomst-, överblicks- samt objektsskyltar att produceras. Kostnaden för projektets första del som skulle slutföras under 2015–2016 skulle enligt beräkningar bli 36 500€ och medlen från Karl och Elins m.fl. fond skulle täcka självfinansieringen. Museiväsendet i Vasa förväntade sig ytterligare bidrag från museiverket för att täcka alla kostnader. I förslaget nämndes även den andra delen av projektet som enligt planerna skulle innefatta mobilguidning, men förslaget gällde inte kostnaderna för den.⁴⁷

⁴³ Till makarna Karl och Elin Hedmans fond fogades 1992 en rad andra fonder vilket gav upphov till fonden Karl och Elin Hedmans m.fl. fond. Karl Hedman (f. 23.9.1864 d. 29.4.1931) var läkare och en mycket aktiv konstsamlare. När han återvände till Vasa efter studier i Helsingfors blev han en aktiv styrelsemedlem i Föreningen för Österbottens historiska museum. Han var aktiv i uppsamlandet av material till både föreningens och sin egen konstsamling och drev också ärendet om lämpliga utställningsutrymmen framåt. Karl och hans hustru Elin Hedman grundade 1931 den *Hedmanska stiftelsen* för att förvalta deras förmögenhet och museala kvarlåtenskap. När Elin Hedman dog 1943 kvarstod samlingarna i stiftelsens ägo tills den övergick till Vasa stad 1998. <http://www.hedmanskastiftelsen.fi/?page=Historik> (3.11.2018).

⁴⁴ Stadgarna för fonden hittas på Vasa stads hemsida, <https://www.vaasa.fi/sv/karl-och-elin-hedmans-mfl-fond> (3.11.2018).

⁴⁵ Vasa stads stadsstyrelses mötesprotokoll 17.8.2015.

⁴⁶ Bilaga till Vasa stads stadsstyrelses mötesprotokoll 17.8.2015.

⁴⁷ Bilaga till Vasa stads stadsstyrelses mötesprotokoll 17.8.2015.

I Vasa stads avdelning för allmän förvaltnings protokoll från 17.12.2015 konstateras att projektet tilldelats 19 500€ men det utbetalade för år 2015 uppskattades uppgå till 12 000€. 7 680€ för produktionen av skyltarna och 1170€ för den grafiska planeringen är exakta summor medan man sedan konstaterar att förankringsarbetet och själva resandet av skyltarna är beställt från stadens grönområdesavdelning och att den sammanlagda kostanden uppgår till 12 000€. ⁴⁸

Avkastningen från Karl och Elin Hedmans m.fl. fond för 2016 uppgick till 52 388€ varav det enligt förslag beslutades att tilldela projektet ytterligare 14 000€ ”...för utarbetandet av skyltar för objekten i Gamla Vasa”. ⁴⁹ I stadsstyrelsens avdelning för allmän förvaltnings protokoll från sitt möte 14.12.2016 konstateras det att av det beviljade 14 000€ har använts 7 389€. ⁵⁰ Där nämns också det tidigare givna understödet från museiverket på 11 500€, och det verkar syfta på understödet ifrån 2015 och inte på ytterligare ett understöd 2016.

Tack vare stadens protokoll kan man göra en sammanlagd beräkning som visar att staden genom Karl och Elin Hedmans m.fl. fond lagt ut 19 389€ på projektet. Museiverket har också understött det med 11 500€ med så kallat fornlämnings understöd. Men riktlinjerna för vad fornlämnings understöd får användas till har luckrats upp vilket har gjort att detta understöd har kunnat användas till skyltningsprojektet. ⁵¹

Kostnadsuppfattningen var enligt landskapsarkeolog Pentti Risla baserat på utgifterna kring ett liknande projekt i Åbo som museiverket genomfört. Samtidigt var det svårt att göra en fullständig kostnadsuppfattning eftersom man i början av projektet inte visste exakt hur höga utgifterna skulle bli. Eftersom tillgängliga penningmedlen alltid är begränsade var det även för landskapsmuseet en avvägning kring vad som kan göras med vilka medel. Risla konstaterar också att det alltid finns en vilja att göra mera, men de begränsade resurserna, både vad gäller arbetstid och penningmedel styr vad som är

⁴⁸ Vasa stads avdelning för allmän förvaltnings mötesprotokoll 17.12.2015.

⁴⁹ Vasa stads stadsstyrelses mötesprotokoll 22.6.2016.

⁵⁰ Bilaga till Vasa stads avdelning för allmän förvaltnings mötesprotokoll 14.12.2016.

⁵¹ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

genomförbart. Från landskapsmuseets sida får man helt enkelt göra så gott man kan med de medel man får.⁵²

3.3 Genomförandet

Intresset för att förbättra informationen vid gamla Vasa ruinområde, hade som nämnts funnits länge såväl från stadens som landskapsmuseets sida. När så en möjlighet till finansiering öppnades upp gick landskapsmuseet in som drivande part och formulerade mera konkreta planer för hur ett sådant projekt skulle genomföras. Projektet med att utrusta Gamla Vasa ruinområde med skyltar och guidning skulle innefatta två steg. Från och med 2015 startade projektets första del som var inriktat på att förbättra presentationen av ruinerna i Gamla Vasa genom skyltning. I förslaget till stadsstyrelsen tog tf. museidirektör Selma Green upp tre sorters skyltar som skulle utarbetas, nämligen ankomst-, områdes- och objektsskyltar. Förslaget var utarbetat tillsammans med stadens tekniska och grafiska avdelning och man betonade att man lagt vikt på att den grafiska designen på skyltarna skulle vara i linje med stadens grafiska image.⁵³ Projektet skulle även ha en andra del som skulle gå ut på att producera mobilguidning till området, men som det skulle visa sig längre fram, förblev tills vidare oförverkligat.

För själva utförandet av projektet var det landskapsarkeolog Pentti Risla som ledde en arbetsgrupp som arbetade med praktiska frågor som "...trafiksäkerhet, placering, utseende, tillgänglighet osv."⁵⁴ Utöver Risla har landskapsmuseiforskare Kaj Höglund haft en viktig roll i projektet och från stadens sida har Leila Roininen från stadens grönområdesavdelning varit behjälplig med det tekniska medan Jouko Keto från avdelningen för grafisk design hjälpt med designen av skyltarna. Vasa stad har som förfaringssätt att i första hand använda stadens egna tjänster när det är möjligt. Därför föll även skyltarnas utformande på stadens egen avdelning för grafisk design och själva arbetet med frågor som hur skyltarna produceras och hur de sätts på plats, det tekniska genomförandet, på grönområdesavdelningen. Även stadens översättningsbyrå var

⁵² Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

⁵³ Bilaga till Vasa stads stadsstyrelses mötesprotokoll 17.8.2015.

⁵⁴ Hos förf. Mejlkonversation med Pentti Risla 24.5.2017.

inblandad när texterna på skyltarna skulle översättas till finska, svenska och engelska. Det har ändå inte varit gratis för landskapsmuseet utan stadens egna avdelningar har fakturerat museet för sitt arbete. Detta väcker frågan om det ur skattebetalarnas synvinkel inte vore bättre att ha frågat efter kostnadsförslag utifrån och på så sätt ha konkurranssatt arbetet. Den frågan förblir dock obesvarad eftersom det rör sig om förutbestämda tillvägagångssätt.

I ett pressmeddelande 16.12.2016 meddelade staden att skyltarna rests och således kunde projektets första fas anses avslutad.⁵⁵ Tidsramen från att beslutet togs i stadsstyrelsen till att skyltarna var resta var således 16 månader. Pressmeddelandet om de nya skyltarna nämner även att skyltar har satts upp vid Korsholms vallar, platsen där Korsholms slott tidigare stod, vid Korsholms kyrka samt den tidigare hovrättsallén. Trots att dessa objekt ligger nära, på cirka 500 meters avstånd, från ruinområdet omnämns inte dessa skyltar i ursprungsförslaget som presenterades för stadsstyrelsen. Området utgör dock i sin helhet ett historiskt betydelsefullt område eftersom alla objekt i fråga var delar av Vasa stad innan branden. Dock verkar en uppdelning ha gjorts i planeringsfasen där ruinområdet utgör en egen helhet, vilket också syns i den överblicksskylt som fungerar som karta över området och de objekt som finns där.

Guidningsskyltarna vid Gamla Vasa ruinområde stod alltså färdiga i december 2016 och i och med resandet av dessa var ett första mål nått i projektet att levandegöra Gamla Vasa som en historisk miljö. Skyltarna som restes var 3 ankomstskyltar, vid de tidigare tullportarna till staden, 1 överblicksskylt samt 5 objektsskyltar till enskilda historiska byggnader. Överblicksskylten är placerad vid den naturliga ingången till området om besökaren kommer från den närliggande parkeringen och de olika objektsskyltarna är placerade i omedelbar närhet av de objekt vars historia de beskriver. Enligt landskapsarkeolog Pentti Risla var en av skyltningens största fördelar att när skyltarna en gång rests så står de där, oavsett omständigheter och kommer att erbjuda besökaren information oberoende av om tekniken och uppkopplingar till nätet

⁵⁵ <https://www.epressi.com/tiedotteet/matkailu/skyltarna-i-gamla-vasa-ar-fardiga.html> (12.3.2018).

fungerar eller ej.⁵⁶ Dessutom står skyltarna där ända tills nästa projekt beslutas genomföras och är på så sätt en långtidslösning.

Eftersom finansieringen av hela projektet länge var osäkert och även om det mycket länge var oklart vilka penningmedel landskapsmuseet hade att röra sig med var det svårt att sätta tydliga gränser för vad som kunde genomföras. Processen var därför inte den snabbaste och även texterna på skyltarna producerades under längre tid. En viktig avvägning som måste göras var avgörandet om vilka objekt som skulle förses med egen guideskylt, eftersom det fanns flera alternativ till de objekt som slutligen förseddes med skyltar. Utöver de nu skyltade objekten fanns det tankar på att skylta även "Nya torget" och "Kanalen". Bland annat från enskilda ordsbor som haft kontakt med Risla uttrycktes en vilja om att Nya torget skulle förses med skyltning. Stenbeläggningen på nya torget hade också delvis tagits fram vilket givetvis kunde ha varit ett argument för att torget skulle försetts med en skylt men eftersom resurserna, i form av både tid och pengar inte fanns i detta skede av projektet så fick det tillsvidare förbli utan skylt.

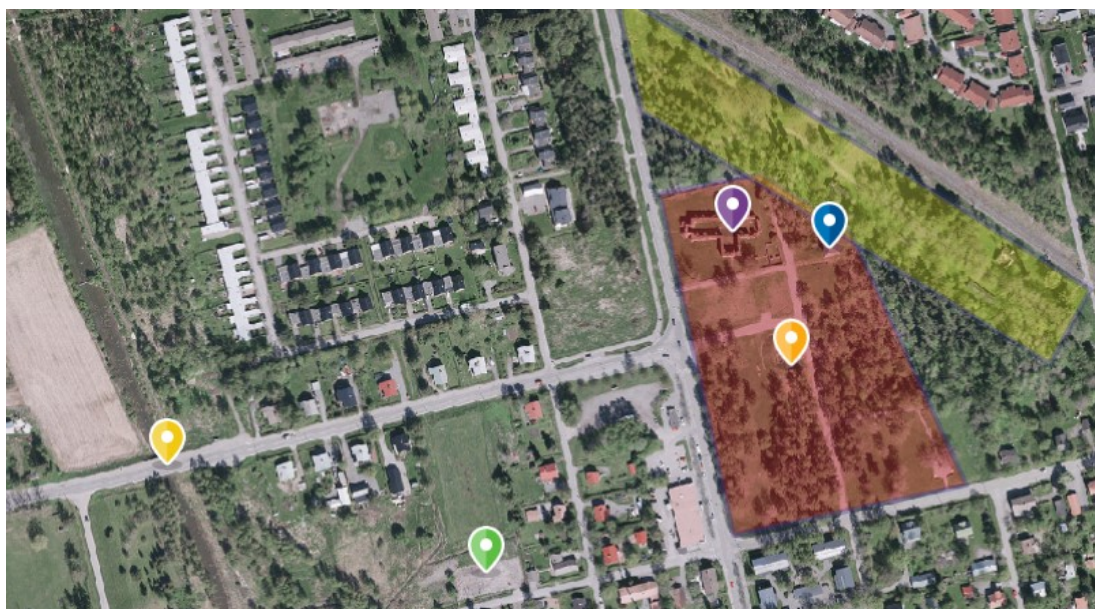

Bild 2 Karta över Gamla Vasa. Ruinområdet utgörs av det röda området. Det gula området är stationsområdet där det enligt detaljplanen som godkändes 10.12.2018 föreslås byggas ett center för att förbättra servicen bland annat för turister. Punkterna markerade på kartan är följande: Lila – Sankta Maria kyrkoruiner, blå – Klockstapeln, orange – Trivialskolans grund, grön – Nya torget, gul – Gamla Vasa kanal. Kartan används med tillåtelse av Vasa stad.

⁵⁶ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

Vid val av objekten utgick man ifrån två kriterier. För det första ett åldersmässigt eftersom det ansågs betydelsefullt att sådana objekt som haft en längre historia var viktigare att lyfta fram än sådana som var av yngre ålder. Detta var bland annat ett argument för att Nya torget uteslöts eftersom beläggningen där lades strax innan staden brann och därför hade det inte samma historiska tyngd som en del andra objekt. Det andra kriteriet man utgick ifrån var att det helst skulle finnas synliga byggnadsrester eftersom det var "...svårt att berätta en historia om något som besökaren inte kan se".⁵⁷ De objekt som förblev utan skyltning är dock inte utan betydelse, men från projektet sida resonerade man att deras historia får i stället nämnas av de guider som ordnar guidningar på området.⁵⁸ De utelämnade objektens betydelse är alltså inte bortglömd men man fick helt enkelt göra en prioritering och då blev resultatet det som är synligt idag. Man valde så kallade säkra objekt, det vill säga sådana objekt som har en historisk bakgrund och som sträcker sig bakåt flera hundra år snarare än de vars livslängd varit tämligen kort.⁵⁹ På denna grund valdes slutligen Sankta Maria kyrka, Rådhuset, Klockstapeln, Trivialskolan och Wasastjernahuset som enskilda objekt till att få egen skylt.

Risla konstaterar att man utifrån sett kanske kunde tro att det finns stora planer för dylika projekt som genomförs men att det för dem som genomför dem helt enkelt handlar om praktiska frågor. Det fanns en strävan att förbättra skyltningen i Gamla Vasa och när en möjlighet öppnades upp för det gjorde man så mycket man kunde med de resurser som fanns att tillgå.⁶⁰

3.4 Motivering och målgrupp

I beslutsunderlaget till stadsstyrelsens möte 17.8.2015 nämns några väsentliga punkter kring varför det ansågs viktigt att ta fram nya skyltar till objekten i Gamla Vasa. För det första omnämns de åtgärder som gjorts för att generellt förbättra området dvs, röjning av grönområden, arkeologiska inventeringar, reparationer av ruiner osv. Men

⁵⁷ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

⁵⁸ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

⁵⁹ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

⁶⁰ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

trots dessa åtgärder menade museiväsendet att områdets värde som nationellt intressant förblir outnyttjat så länge det saknas guidningsskyltar som ”öppnar upp områdets historia”. Dessutom menade man att avsaknaden av skyltar även gör att de möjligheter för turismnäring som området ger förblir outnyttjade.⁶¹

Vidare påtalade man att området i egenskap av administrativt centrum redan på 1200-talet är av nationell betydelse, något som understryks av det faktum att museiverket understödde projektet ekonomiskt till så stor del. Dessutom är området stadsarkeologiskt intressant tack vare mängden byggnadsrester. Detta är av betydelse för såväl lokalbefolkningen som för andra besökare. Som i regel är fallet när det gäller lokalhistoria lyftes även identitetsaspekten fram som en viktig faktor att beakta i ärendet. Specifikt nämndes att för befolkningen i Gamla Vasa men även i staden som helhet samt i omgivande kommuner är området av historisk betydelse. Här berörde man tydligt tanken om hur ett områdes historia har en identitetsskapande funktion vilket forskning inom historiebruk har påvisat. Historikern Knut Kjeldstadli uttrycker det såhär: ”Ett samhälle som inte vet något om sitt förflutna lider av en kollektiv minnesförlust. Ett sådant samhälle vet inte heller vad det är för något, varifrån det kommer eller varthän det går.”⁶² I fallet kring Gamla Vasa är det anmärkningsvärt att man återopade att staden varit ett administrativt centrum ända sedan 1200-talet, något som definitivt kunde tolkas som ett sätt att hävda sig mot det närliggande Seinäjoki som vuxit i administrativ betydelse för regionen under de senaste decennierna. Att belysa sin historia är alltså ett sätt för staden att legitimera sin betydelse för regionen.

I beslutsunderlaget till stadsstyrelsen nämns såväl turism som den lokala identiteten som motivering till projektet. Detta tog sig i uttryck bland annat genom att skyltarna är skrivna på såväl finska, svenska som engelska. Trots att skyltarna är skrivna på tre språk har den främsta målgruppen varit orsborna. Tanken har varit att man främst velat skapa ett intresse för och vetskap om området bland lokalbefolkningen. När den kunskapen etablerats ökar sannolikheten att orsborna själva tar med sig besökare för att visa på stadens historia. På så vis kan det så småningom öka antalet besökare som

⁶¹ Bilaga till Vasa stads stadsstyrelses mötesprotokoll 17.8.2015.

⁶² Kjeldstadli 1998, s. 23.

kommer längre ifrån. Men antagandet har varit om man inte först lyckas få ortsborna intresserade av sin egen historia är det svårt att förmedla den utåt. Men trots det har man velat rikta sig så brett som möjligt, såväl demografiskt sett som i fråga om turismen.⁶³

3.5 Framtida projekt

Under kartläggningen av projektet framstår det som klart att man nått en bit på väg men att man från de drivandes sida skulle vilja göra mera. Ett av de projekt som det finns planer på är den tidigare nämnda andra delen av projektet men som måste läggas på is för stunden när den första delen var avslutad, nämligen mobilguidningen. Som nämndes ovan fanns det även andra historiska objekt som skulle kunna förses med objektsskyltar men som hittills inte prioriterats eftersom andra objekt ansetts viktigare. Att i framtiden utöka områdets skyltning och dessutom skapa en mobilguidning för området är en fråga om resurser. Dels handlar det om en prioritering från stadens sida. Som landskapsarkeolog Pentti Risla konstaterar:

Att om man måste prioritera på det sättet att det skulle vara trevligt att vi skulle ha skyltar som människor kanske tittar på och sedan i andra ändan av prioriteringen finns en skogsmaskin som startar på någon skogsdunge som på riktigt behöver finansiering så är det inte svårt att välja mellan dessa.⁶⁴

Dels handlar det också om personalens tidsanvändning. Skall tiden prioriteras på något betyder det alltid att den bortprioriteras från något annat.

De åtgärder som genomförts har trots allt haft en positiv effekt på andra aktörer i området. Staden har efter projektet medvetet gått in för att lyfta upp Gamla Vasa mera. Men även markägarna kring Korsholms vallar, Södra Österbottens förbund för

⁶³ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

⁶⁴ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018, fritt översatt från finska av författaren.

utbildning och kultur, sporrades av skyltningsprojektet vilket gjort att området även där har röjdes upp under vårvintern 2017.⁶⁵

Dessutom finns det ett flertal tankar om utvecklingen av området som har utretts i ett pågående arbete med detaljplanen för Gamla Vasa. Där behandlas bland annat det gamla stationsparkområdet som angränsar till ruinområdet. I den nya detaljplanen vill man riva gamla byggnader i stationsparken, som bland annat innehåller Gamla Vasas tidigare tågstation, i mån av möjlighet och restaurera andra. Upprustandet av stationsparken skulle sannolikt påverka besökarantalet för ruinområdet också. Angående ruinområdet, i detaljplanen omnämnt som ruinparken vill man utreda möjligheterna att ovanför kyrkoruinerna bygga ett tak vilket skulle öka användningsmöjligheterna markant. Ett sådant medborgarinitiativ lämnades in redan 2002 och i utlåtanden från museiverket då hette det att ett tak bör byggas fristående från ruinerna och inte stöda på dessa, dessutom borde man beakta vilka följder detta skulle ha på ruinerna i och med att ett tak medför nya omständigheter klimatmässigt. I förslaget till detaljplan konstaterar man att det behöver göras ytterligare utredningar i samarbete med museiverket, bland annat kring vilken påverkan stödpelarna för ett tak över ruinerna skulle ha på den arkeologisk känsliga marken.⁶⁶

3.6 Utmaningar med projektet

En av de viktigaste aspekterna vid skyltningen var att området är en kulturhistorisk miljö som var värd att bevara i stort sätt oförändrad. Eftersom guideskyltarna krävde en ordentlig grund för att stabiliseras medförde detta att stora gropar måste grävas för att förankra skyltarna. Därför fanns det en avvägning att göra mellan att ha många skyltar för att kunna erbjuda mycket information och att begränsa antalet skyltar för att göra så liten inverkan på den kulturhistoriska miljön som möjligt. Man konstaterade

⁶⁵ Hos förf. Mejlkonversation med Pentti Rislä 12.9.2018.

⁶⁶ Förslag till detaljplan för Gamla Vasa, finns i elektronisk form på:
https://www.vaasa.fi/sites/default/files/atom/ak1074_beskrivning_forslag_med_bilagor.pdf
(4.11.2018).

att det inte vore arkeologiskt meningsfullt att gräva fullt med gropar bara för att få till stånd så många skyltar som möjligt.⁶⁷

En annan utmaning med projektet var att göra själva miljön besökarvänlig. Som sagt finns det en parkeringsplats men den ligger på andra sidan den väg som leder in till stadsdelens nuvarande centrum. Det finns ett övergångsställe till ruinområdet och där möts man genast av en överblickskarta som också fungerar som en introduktionsskylt och som vill öppna upp det historiska landskapet för besökaren. Men efter det är det mindre grusvägar som leder vidare till de enskilda objekten. Miljön ligger dock i en sluttning, så även om grusvägarna är i gott skick kan det vara utmanande för en person med rörelsehinder att ta sig fram till alla objekt. Dessutom ligger Trivialskolans skylt i omedelbar närhet av dess ruiner som ligger högre upp i sluttningen. De är endast tillgängliga genom ett antal lägre avsatser. Man har dock gjort sitt bästa för att tillgängliggöra skyltarna för alla besökare och bland annat har man valt att placera Klockstapelns skylt nedanför krönet av sluttningen, en bit ifrån själva klockstapeln för att skylten ska vara mera lättillgänglig.⁶⁸ Eventuellt kunde man ha gjort detsamma med Trivialskolans skylt. Men i det stora hela kan ändå konstateras att man har mött de utmaningar som miljön ställer på bra sätt och de flesta besökare upplever knappast några större begränsningar.

Ytterligare en utmaning var vad som skulle stå på guidningsskyltarna. Det var givetvis en avvägning mellan att ge väsentlig och så heltäckande information som möjligt och att samtidigt hålla texten smidig. Texterna på skyltarna har producerats genom ett samarbete. Landskapsmuseiforskare Kaj Höglund hade redan tidigare producerat texter till andra sammanhang om staden Vasas historia, däribland Gamla Vasa. Dessa texterna var ändå omfattande så de redigerades och komprimerades av landskapsarkeolog Pentti Risla i samarbete med Höglund. Processen var en utmaning eftersom alla de objekt som har en egen guideskylt har även en omfattande historia. Risla påpekar att det svåra inte var att producera text utan snarare att begränsa vad som skulle tas med. För både Höglund och Risla har ämnet legat nära hjärtat och emellanåt

⁶⁷ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

⁶⁸ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

har förhållningssättet till arbetet närmast varit som till ett intresse och det har varit en rolig process att få behandla ett personligt intresse inom ramen för sitt arbete menar Rislä. Därför var det klart en utmaning att begränsa texterna på objektsskyltarna till ca 600 ord, vilket man satte som riktlinjer för hur långa texterna fick vara. Det begränsades ytterligare av att informationen skulle finnas på tre språk. Därför blev informationen på skyltarna mycket komprimerad och det var en grundlig urvalsprocess att ta bort sådant som kunde ses som överflödigt information. Samtidigt kan 600 ord vara en stor mängd text och det är svårt att veta hur många som verkligen läser igenom hela texten. Därför gick man in för att ha en ingress på tre till fyra rader på varje objektsskylt som skulle ge den grundläggande informationen för den som inte vill stå och läsa en längre stund. I själva brödtexten på objektsskyltarna har man velat ge en kort inblick i det viktigaste kring objektet såsom exempelvis olika byggnadsskedan, samtidigt som man också velat säga något mera allmänt om byggnadens funktion. Detta tar sig i uttryck genom att man t.ex. på Trivialskolans skylt även velat ge en inblick kring skolväsendets framväxt i Finland. Det enskilda objektet berättar därför om större skeenden än enbart sin egen historia. Med de tydliga begränsningar som finns genom formatet guideskyltar blev det naturligt att målet var att ge en introduktion till områdets enskilda objekt men samtidigt att de skyltarna skulle fungera intresseväckande. Eftersom utrymmet är så begränsat utgick man ifrån att om en besökare vill veta mera efter besöket får man tillägna sig mera information på egen hand.⁶⁹

⁶⁹ Hos förf. Intervju med Pentti Rislä 21.9.2018.

4 Analys av skyltarna

4.1 Överblickskartan

När en besökare kommer in på Gamla Vasa ruinområde möts denne av en överblicksskylt. Den är enkel både sett till mängden information och sin design. Den har en lättöverskådlig karta med de olika objekten som finns på området samt väderstrecken utmärkta. Alla objekt som finns utmärkta på kartan har trots det inte en egen guideskylt. Med på kartan finns nämligen platsmarkeringen för monumentet över slaget i Vasa 1808. Högst upp på skylten står det Vaasa-Vasa 1606–1852 bredvid Vasas stadsvapen och i den korta text som finns konstateras att detta var platsen för staden Vasas grundande 1606. Vidare nämns att det var kung Karl IX som grundade staden samt att platsen fungerat som handelsplats sedan 1300-talet och att staden ödelades på grund av brand 1852. Informationen är alltså högst begränsad men kärnfull.

Bild 3 Överblickskartan över ruinområdet. Fotograf Mattias Boije.

Förutom själva kartan har överblickskartan en annan viktig bild. Den innehåller också en skiss över hur området runt det gamla torget kunde ha sett ut från den plats där

kartan är placerad om besökaren skulle se upp mot det dåtida Rådhuset. Vinklingen på bilden är central eftersom den verkligen öppnar upp det historiska landskapet för besökaren. Det är lätt att med hjälp av skissen föreställa sig de olika byggnaderna på den plats som de syns genom sina ruiner och dessutom får man en bild av hur omgivningen runt torget såg ut. Det är ett bra sätt att hjälpa besökaren att visualisera stadens centrum som det en gång var.

Det som kanske saknas är en till skylt som berättar mera om Vasas historia i korthet bredvid. Överblickskartan fyller nämligen främst sin funktion precis som karta och informationen kunde vara mera omfattande. Stadens historia skiftar givetvis fram genom de övriga skyltarna men för den som inte vet mycket om stadens historia kan den inledande informationen man får ses som rätt knapp.

Anmärkningsvärt är att det överst på skylten står Vaasa-Vasa 1606–1852. Man har alltså valt att begränsa tiden man leder besökaren in i till den tid som staden hade stadsrättigheter och låg på dess dåtida plats. Det väcker givetvis frågan om vad som hände efter 1852 och där kunde också en kort rad om vart staden flyttade och varför finnas för att skapa kontinuitet för besökaren. Dessutom ger skylten själv information om att platsen redan innan 1606 var en handelsplats och det kan tyckas begränsande att då överst på skylten utgå från just år 1606. Detta speciellt när det på flera av objektsskyltarna talas om skeenden som utspelade sig tidigare än 1606. Det är givetvis även förståeligt att man begränsat det till årtalen 1606–1852. Det är åren som staden hade stadsprivilegier och fanns på denna plats. Men frågan är om det är den bästa infallsvinkeln att utgå ifrån just stadsprivilegierna. Platsens betydelse sträcker sig längre tillbaka och det vore kanske därför ett alternativ att utgå ifrån platsen först och sedan konstatera att det samhälle som växte där fick stadsprivilegier 1606 och det fick då namnet Vasa. Det blir alltså en avvägning mellan att fokusera på stadens historia eller platsens historia, som givetvis är sammanflätade men ändå delvis olika.

Att överblickskartan så tydligt utgår ifrån staden Vasa och dess historia är problematiskt även för mig som härstammar från Korsholm. Korsholm är

grannkommun med Vasa och namnet är tydligt kopplat till stadsdelen Gamla Vasa såtillvida att där tidigare låg Korsholms slott. Korsholms slott var i egentlig bemärkelse inget slott utan snarare enkel fästning i trä byggd på det som idag bär namnet Korsholms vallar som ligger fågelvägen ca 650 meter från ruinområdet. Korsholms slott var därför en viktig orsak till att platsen växte i betydelse och så småningom fick stadsprivilegier. Man kan därför fråga sig varför överblickskartan så tydligt kopplar till staden Vasas historia när platsen även är av betydelse för grannkommunen Korsholm och vidare kan man fråga sig om Korsholms kommun sett platsen i sig och projektet med att rusta upp den som betydelsefullt?

4.2 Sankta Maria Kyrka

Objektsskylten för Sankta Maria kyrka fångar besökarens öga genom en vacker och detaljrik bild av hur kyrkan en gång i tiden såg ut. Bilden är skapad av Jouko Keto på Vasa stads grafiska avdelning. Till höger på skylten finns en ganska omfattande informationstext om olika skeden i kyrkans historia. Dessutom finns det under bilden föreställande kyrkan tre små bottenplaner som visar på hur kyrkan byggts ut under århundradena. Den första av dessa visar bottenplanen för kyrkan år 1500, den andra utbyggnaden som gjordes 1652–53 och den tredje utbyggnaden som gjorde 1749–50. Redan i ingressen till informationstexten framkommer mera allmän information om staden som vuxit upp kring kyrkan i sig då det nämns att den fick namnet Wasa och att dess privilegier fastställdes 1611. Ingressen blir därför ett exempel på hur objektsskyltarna fortsätter att vidga besökarens kunskap om platsen i sin helhet och inte bara om de enskilda objekten.

Bild 4 Objektsskylt för Sankta Maria kyrka. Fortograf Mattias Boije.

Informationstexten verkar i sin utformning var kopplad till de tre bottenplanerna. I ingressen konstateras att det i Mustasaari socken byggdes en stenkyrka i början av 1500-talet. I det andra stycket berättas det om den första utbyggnaden på 1600-talet och de hinder man stötte på där. Vidare tar man upp i det tredje stycket kyrkans senaste ombyggnation i mitten av 1700-talet. Utöver det berättar man om den intelligande stenbyggnaden som använts som gravkapell innan men konstaterar att kyrkans öde att efter branden stå kvar som ruiner fastslogs när det beslutades om att bygga om den gamla hovrättsbyggnaden till kyrka. Det är alltså ett klart ramverk, byggnadsskedena, som styr vad som tas upp i texten.

Det finns en del intressanta detaljer i informationen som besökaren får ta del av. Första meningen på skylten lyder ”I Mustasaari socken byggdes en stenkyrka i början av 1500-talet.”. Den meningen ger upphov till två frågor; varför använder man det finska namnet på socknen som torde hetat Mussor socken på svenska och därför hade ett vedertaget svenskt namn? Samt varför nöjer man sig med att konstatera att kyrkan byggdes i början på 1500-talet? Den senare frågan är synnerligen befogad när texten i

övrigt är detaljspecifik och noggrann. Är det så att man inte vet exakt när kyrkan uppfördes? Det verkar tydligt att frågan om kyrkans exakta ålder samt eventuella föregångare till Sankta Maria kyrka kan besvaras olika beroende på vilka källor man vänder sig till. Bland annat hänvisar K.V. Åkerblom i sitt verk Korsholms historia till källor som menar att det på platsen torde ha stått en kyrka redan sedan tidigt 1300-tal.⁷⁰ Även om det finns en osäkerhet kunde det anses intressant för besökaren att få en utförligare diskussion om kyrkans exakta ålder. Utbyggnadsskedena må vara intressanta i sig, men de kanske kunde förkortats något för att ge plats åt en diskussion om när kyrkan från första början byggts. Även här liksom till överblickskartan kan man ställa frågan om varför man inte tar upp platsens tidigaste kända historia mera.

I det andra stycket berättas det med ett flertal detaljer om utbyggnaden som gjordes i mitten på 1600-talet. Det första som konstateras är att det är landsförsamlingens och stadsförsamlingens gemensamma kyrka, vilket är en viktig detalj när det kommer till att beskriva de kyrkliga förhållandena i trakten - kyrkan var gemensam för invånarna på landsbygden och de i staden. Detta visar också på vilken betydelse som samlingsplats kyrkan hade. Sedan fortsätter man att berätta om exakt vilka förändringar som gjordes i kyrkan under ombyggnationen. Bland annat förlängdes långhuset, vilket gav upphov till ett nytt kor och sakristian förstörades. En intressant anmärkning här är när det berättas om hur korvalvet rasade ihop på grund av förmannens misstag vilket resulterade i att Korsholms bönder besvärade sig till riksdagen om den ökade betalningsbördan som detta medförde. Genom att berätta detta visar man på en viktig detalj i hur kyrkobyggen och ombyggnationer finansierades på denna tid, nämligen genom församlingsborna. Eftersom målet för projektet varit att skapa intresse snarare än att förklara allt är detta en bra anekdot om vad byggnadsförmannens misstag kunde föra med sig. Trots att kyrkans byggdes ut konstateras ändå att den fortfarande var trång. På det följer frasen ”På utrymmesbristen invercade också renlärigheten, eftersom besöken in kyrkan övervakades noggrannare än tidigare.”. Ur ett kyrkohistoriskt perspektiv är frasen problematisk och den verkar oklar kring begreppet renlärighet. Ett mera passande ord vore kyrkotvånget. Dessutom

⁷⁰ Åkerblom 1941 s. 406.

ger den upphov till frågan om varför. Den beskriver ett skede i det kyrkliga livets historia i dåtida Sverige men utan att ge orsaker.

Det andra stycket i texten ger således glimtar av olika skeden i församlingens historia men dock utan att förklara dessa.

I det tredje stycket beskrivs ombyggnationen som skedde i mitten på 1700-talet och som var färdig 1753. Dessutom omnämns det begravningskapell som byggdes på 1800-talet bredvid kyrkan och användes av församlingen ännu i början på 1900-talet. Den byggnaden verkar ha varit den första av sitt slag i Finland och den reparerades efter branden 1852. Slutligen konstateras att beslutet att den gamla hovrättsbyggnaden skulle byggas om till kyrka medförde att kyrkan aldrig återuppbyggdes. Det tredje stycket är därför spretigare och berättar om flera olika saker. Visserligen ligger även här fokus på hur ombyggnationen omformade kyrkans utseende. Genom detta skede förstörades kyrkans fönster, vapenhuset togs bort och sakristian flyttades vilket gav upphov till den nuvarande bottenplanen. En diskussion som kunde utvecklas mera är den om att kyrkan vid sin återinvigning 1753 fick namnet Sofia Albertina. Det är dock det enda som sägs om det. Här skulle finnas utrymme att utveckla. Åtminstone kunde det berättas om varifrån det nya namnet togs, vilket var efter den svenska prinsessan som föddes samma höst med namnet Sofia Albertina. Följdfrågan blir också om kyrkan sedan dess hette Sofia Albertina kyrka och om detta blev allmänt etablerat eller om den fortfarande även kallades Sankta Maria kyrka. Man kan även undra om orsakerna till namnbytet. Var det bara för att en prinsessa råkade födas samtidigt som kyrkan skulle återinvigas eller var det så att Sankta Maria kyrka var för katolskt klingande för att vara namnet på en luthersk kyrka och att prinsessans födsel blev en passande orsak till att revidera namnet. Dessutom är rubriken på objektsskylten Sankta Maria kyrka och således har man där tagit ställning för att det åtminstone i nutid är mest relevant att hänvisa till ruinerna som Sankta Maria kyrka och inte till Sofia Albertina. Därför kunde det åtminstone finnas en kommentar om varför ruinerna kallas för Sankta Maria kyrkas ruiner, nu nämns namnet Sofia Albertina men det lämnar besökaren frågande. Skulle besökaren få för sig att via nätet slå på Sofia Albertina

kyrka nås man i första hand enbart av träffar som leder en till Sofia Albertina kyrka i Landskrona.

Överhuvudtaget saknas det tankar om vad reformationen innebar för kyrkans del och hur den togs emot på orten, eller om det överhuvudtaget var en process som påverkade det kyrkliga livet i socknen. Men trots det byggdes kyrkan som en katolsk kyrka och frågan är om inte vi i nordens med en så stark luthersk prägel och tradition lätt glömmer bort att beakta denna del av vår egen kyrkohistoria. Det är tydligt att det är den fysiska kyrkobyggnaden som står i fokus i texten, vilket givetvis är förståeligt eftersom besökaren står framför en ruin. Fastän man valt att lägga tyngdpunkten på ombyggnationerna nämner man olika saker om hur församlingen fungerade. Men det är endast genom fragment och det gör att den bild man ger besökaren väcker mera frågor än ger svar. Givet att utrymmet är begränsat och att målet var ett skapa ett intresse hos besökaren som kunde leda till att denne själv fördjupar sin kunskap vidare är det ändå befogat att ifrågasätta vissa detaljer som lyfts upp och fråga om detta utrymme inte kunde använts åt några utförligare kommentarer kring de förhållanden i församlingens liv som skymtar fram i texten.⁷¹ Detaljerna är vad man kunde kalla ”nice-to-know” men kanske inte alltid det mest väsentliga. En sådan detalj är i andra stycket där det berättas att den inflyttade länsbödeln hade svårt att tilldelas en plats i kyrkan innan denne vände sig till magistraten. Det är en detalj som visar på hur trång kyrkan var och fyller därför en funktion, men frågan är hur relevant denna detalj ter sig för besökaren.

En annan tanke i skyltningsprojektet var att man genom de enskilda objektskyltarna velat ge en större helhetsbild om förhållandena i det dåtida Finland.⁷² Därför kunde man tänka sig att fokuset på ombyggnationerna kunde mynna ut i ett resonemang om hur kyrkobyggnadskonsten utvecklades under århundradenas lopp. En sådan notering finns i ingressen där det konstateras att man genom konstruktionen kanske strävade efter ett äldre högkyrkligt intryck för att kyrkan skulle uppfattas som äldre än den

⁷¹ Hos förf. Intervju med Pentti Rislä 21.9.2018.

⁷² Hos förf. Intervju med Pentti Rislä 21.9.2018.

verkligen var. Men det är egentligen den enda kommentaren om hur själva utformningen av kyrkan kunde säga något om betydelsen av kyrkoarkitekturen.

4.3 Klockstapeln

Om objektsskylten för Sankta Maria kyrka noggrant går igenom detaljer i byggnadsskeendena så är klockstapelns objektsskylt mera lättläst. Även den behandlar klockstapelns byggande, men det är endast ett skede och därför är det lättare att behandla det hela mera utförligt. Dessutom är texten mera uppbyggd kring aktörerna än kring byggnadstekniska detaljer och därför får texten en karaktär som snarare påminner om en berättelse än direkt fakta. Trots det får besökaren ta in fakta, men i en enkel form.

Bild 5 Klockstapel med objektsskylt. Fotograf Mattias Boije.

Ingressen är kortfattad och konstaterar att klockstapelns stod färdig 1675 och att endast den nedre delen, som var byggd i sten klarade sig i branden 1852. Det är helt enkelt en sammanfattning om vad besökaren ser och hur gammalt det är. Väl skrivet med tanke på målet att ingressen skulle innehålla den mest väsentliga informationen.

I stycket nedan följer berättelsen om Klockstapelns tillblivande. Det första som konstateras är att greve Gabriel Gabrielsson Oxenstierna af Korsholm och Wasa lovade församlingen en ny kyrkklocka 1668.⁷³ Årtalet för utlovandet är en bra detalj att ta upp eftersom man därigenom skapar uppfattningen om hur långsiktigt ett dylikt projekt var på den tiden. Genomförandet tog alltså sju år. Intressant är två konstateranden om den utlovade kyrkklockan. Det första är att det står att löftet gäller en ny klocka samt att den nya klockan på grund av sin vikt behövde en stabilare klockstapel. Det antyder att det fanns en tidigare klockstapel och en tidigare kyrkklocka, men desto mera sägs inte om dem. Detta är alltså information som den uppmärksamme läsaren kan snappa upp vilket man också varit medveten om i produktionen av texterna, allt ryms inte i texterna på grund av det begränsade utrymmet.⁷⁴ Man kunde förstås efterfråga information om den tidigare klockstapelns och hur gammal den var. Men eftersom det synliga för besökaren är den Klockstapel som skylten behandlar kan det även anses väl grundat att det är kring den som man ska informera.

Liksom skylten om Sankta Maria kyrka tar upp motsättningar mellan stadsbor och sockenbor tar även klockstapelns skylt upp denna genom att konstatera att stadsborna ville bygga stapeln helt i sten medan sockenborna ville det förmånligare alternativet i trä. Så blev det även så att stadsborna stod för den nedre delen i sten medan sockenborna för den övre i trä. Greve Oxenstierna är central aktör och det nämns att det är han som bestämmer om att gå sockenborna till mötes med en övre del i trä. Det är även han som tar en gjutare till staden som handleder gjutningen av den nya klockan.

⁷³ Gabriel Gabrielsson Oxenstierna var greve av Korsholm och Vasa från det att hans far dog 1656 till sin egen död 1673. Han var riksråd och senare även riksmarskalk och stod nära såväl drottning Kristina, kung Karl X och kung Karl XI. Han hade en huvudman som skötte grevskapets angelägenheter och engagerade sig inte själv i någon större utsträckning i Korsholm och Vasa.

⁷⁴ Hos förf. Intervju med Pentti Rislä 21.9.2018.

Dessvärre dör han innan färdigställandet. Grevens engagemang är av central vikt för berättelsen och det får den intresserade besökaren att vilja ta reda på mera om vem denne greve egentligen var. Efter hans död fortskred arbetet i samförstånd mellan stadsbor och sockenbor.

Vidare beslutade staden och kyrkan gemensamt att införskaffa ett urverk som monterades i klockstapeln. Texten avslutas med att visualisera stadens liv för besökaren:

”I Vasa kunde man nu se tiden både på klockstapeln och rådhusornets klocka och klockor i tre torn ringde invid kyrktorget. Klockstapelns klocka ljöd för kyrkliga förrättningar, rådhusets klocka kallade borgarna till världsliga förvaltningsuppgifter och trivialskolans klocka ringde in djäknarna till skolan.”⁷⁵

Det är ett bra sätt att leda över besökaren från att ta del av information, även den väl skriven närmast i berättelseform till att visualisera vad den informationen hade för påverkan på den dåtida stadsbon.

En kyrkohistorisk intressant detalj i texten är frasen att det vid klockstapelns placering ”...eftersträvades representativitet.”. Detta blir ett exempel på något som var vanligt vid placeringen av både kyrkor och klockstaplar. Något som man kan iaktta än idag, inte minst när man närmar sig Åbo från nordväst längs med europaväg 63. På långt håll kan man se domkyrkans torn och dessutom höra hur kyrkklockorna kallar församlingen till gudstjänst. Det visar på hur kyrkan med tillhörande klockstapel var en central del av stadens liv och därför även blev en representant för detta. Att eftersträva representativitet är alltså att genom synliga byggnader framhäva stadens livskraft. Det är därför inte konstigt att klockstapeln byggdes på en kulle för att ge extra höjd åt den. Konsekvensen av detta är idag att guideskylten har placerats nedanför höjden, ca 30 meter från själva klockstapeln för att tillgängliggöra den för

⁷⁵ Informationstext på objektsskylten för Klockstapeln.

besökaren. Klockstapeln är ändå med sin nedre del i sten framstående i sin bastanhet för besökaren.

4.4 Övriga skyltar

De övriga objektsskyltarna, Trivialskolans, Rådhuset och Wasastjerna huset ska även här behandlas även om de på grund av att detta är en avhandling i kyrkohistoria får mindre utrymme och behandlas tillsammans.

Trivialskolans objektsskylt tar dels upp allmän information om skolorna i Österbotten och där lyfts bland annat Vasa fram som ett naturligt centrum för en trivialskola i södra Österbotten, något som dessutom framlades inför riksdagen som grund för att en trivialskola skulle placeras i Vasa. Skylten beskriver också olika skolstadiers historia på orten och vidare vilka kända personligheter ur den finländska historien som gått på trivialskolans i Vasa. De två namn som nämns är Johan Ludvig Runeberg samt Georg Zacharias Forsman som trots allt är mera känd under namnet Yrjö Sakari Koskinen.⁷⁶ I ingressen finns dock en detalj som säger något av kyrkohistoriskt intresse. Där konstateras det att religionsundervisningen hade en central ställning genom alla skolstadier. Dessförinnan konstateras att utbildningen, genom bland annat trivialskolans, möjliggjorde en uppåtgående klassresa för borgar- och bondesöner. Detta följs av konstaterandet att för dem som gått på trivialskolans "...öppnades i bästa fall en möjlighet att avancera till präst."⁷⁷ Här ger man alltså besökaren en skynt av att präst var en högt aktad titel och att det därför var ett eftersträvt ämbete för de som hade privilegiet att gå i skola.

⁷⁶ Johan Ludvig Runeberg (1804–1877) var en finlandssvensk författare och poet och refereras ofta till som Finlands nationalskald. Han var elev på trivialskolans i Vasa åren 1815–1822. För mera information hänvisar jag till Uppslagsverket Finland, i elektronisk form:

<https://uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-RunebergJohanLudvig> (2.5.2019).

Georg Zacharias Forsman (1830–1903) mera känd som Yrjö Sakari Koskinen fick sin gymnasieutbildning vid Vasa gymnasium. Han var en finländsk politiker och historiker och var en stark förespråkare för den finsk nationella saken. För mera information se:

<https://uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-YrjoeKoskinenGeorgZacharias> (2.5.2019).

⁷⁷ Informationstext på objektsskylten för Trivialskolans.

Objektsskylten som berättar om Rådhuset förmedlar en ganska allmän bild av vad ett rådhus genom historien använts till. Trots det finns en del information om byggnaden i sig, som dessutom inte var det ursprungliga rådhuset utan en nyare byggnad efter att det gamla rådhuset förfallit med tiden. I rådhuset, som var det administrativa centrumet hölls borgarsamlingar för stadens borgerskap men även en form av lägre domstol – så kallad kämnärsrätt. Vidare konstateras att rådhuset även hade ett tillfälligt fängelse som till en början var undermåligt som sådant. Dessutom inhyste rådhuset stadens första värdshus som sålde rusdrycker åt befolkningen. Den punkt som kunde bli intressant ur kyrkohistorisk synvinkel är när det talas om häxförföljelser. Men det nämns endast kort att den sista dödsdomen för häxeri vid rådhuset utfärdades 1665 och upphävdes sedan av hovrätten. Så av rent kyrkohistoriskt intresse är objektsskylten om rådhuset inte särdeles betydelsefull.

Den sista objektsskylten att behandla är Wastastjernahuset. Denna byggnad kallas även för det Falanderska huset efter köpmannen Abraham Falander som lät bygga det vid sin flytt från Gamlakarleby till Vasa i början av 1780-talet. Att byggnaden varit i privat ägo syns även i objektsskylten som bär en prägel av personhistoria. Den berättar om den framgång som Abraham Falander hade som handelsman och hur han tack vare sitt motstånd mot de ryska styrkorna som ockuperade Vasa under finska kriget 1808–1809 adlades med namnet Wasastjerna av svenska kungen. Sedan berättas det om byggnaden i sig som ritades av David Widén och har inhyst bland annat Vasa gymnasium, en bank, ett apotek ett postkontor och sedan 1952 ett museum. Det är även som museum som byggnaden fungerar idag. Det nämns även att byggmästare var Thomas Rijn som omnämns som en känd kyrkobyggare, dock utan att nämna vilka kyrkor han byggt.

5 Omgivningens mottagande

Som det nämnades i inledningen ämnar jag försöka redogöra både för det historiebruk som de drivande bakom projektet att producera guideskyltar till Gamla Vasas ruinområde stått för och för hur projektet efter dess slutförande uppmärksammats. Det senare har på grund av avhandlingens begränsningar varit utmanande att belägga till fullo. För att få en utförlig bild av hur projektet uppmärksammats och mottagits skulle det i ideala fall gjorts ett flertal intervjuer med besökare av platsen och ortsbor. Det begränsade utrymmet gör att detta inte är genomförbart inom ramen för denna avhandling. För att kartlägga hur projektet uppmärksammats har jag istället valt att fokusera på två saker. För det första har jag valt att se vad lokala medier skrivit om projektet. Jag har fokuserat på de största lokaltidningarna Vasabladet och Pohjalainen men kompletterat dessa med perspektiv från YLE Pohjanmaa och Svenska YLE. För det andra har jag intervjuat viceordförande i föreningen Vasa-Korsholm guider r.f., Barbro Nedermo. Föreningen ordnar guidade turer bland annat genom Gamla Vasa och eftersom deras guider träffat områdets besökare är deras information om hur dessa uppfattat projektet av stort intresse.

Vidare har jag sett på hur staden valt att medvetet lyfta fram projektet efter att det slutförts. I vilken mån detta tredje perspektiv kan berätta något om hur projektet uppmärksammats kan givetvis diskuteras eftersom staden själv har varit en bakgrundskraft i projektet. Jag har ändå valt att behandla stadens användning av området efter projektets slutförande som ett uppmärksammande av projektet eftersom det handlar om hur området används och uppfattas snarare än om vilket historiebruk man använt sig av genom projektet. Visst är det även ett historiebruk från stadens sida, men jag har valt att göra en avgränsning mellan projektet i sig och hur området efter det har använts. För att vidga perspektivet när det gäller stadens uppmärksammande av området i samband med projektets genomförande har jag även tagit med invånarföreningars reflektioner kring de evenemang som staden velat uppmärksamma.

5.1 Lokal media innan skyltningsprojektets genomförande

Ruinerna i Gamla Vasa har med jämna mellanrum nått över nyhetströskeln under de senaste åren. När projektet med att producera skyltning till området kom igång och efter att det slutfördes fick ruinerna även mera utrymme i lokal media. Men redan innan projektet startade rapporterades det om ruinerna lite då och då, men sällan i positiva ordalag.

Åren innan skyltningsprojektet sattes igång verkade det faktum att Vasa stads budget inte gav utrymme för upprätthållandet av ruinerna ha varit en återkommande nyhet. Under våren 2013 konstaterade Svenska YLE att det inte kommer att genomföras några reparationer på ruinerna under sommaren, vilket hade gjorts under flera tidigare somrar, eftersom det saknades finansiering för detta. Museidirektören vid Österbottens museum Katarina Andersson konstaterade i artikeln att det inte fanns pengar att genomföra de restaureringsarbeten som pågått varje sommar sedan 2001 för att bevara ruinerna och avvärja rasrisken. Kostnaden hade legat på ca 25 000€ per år och arbetet hade utförts av konservatorstuderanden. Andersson menade att arbetet med ruinerna hade varit absolut nödvändigt eftersom de vittrade sönder och dessutom regelbundet utsattes för skadegörelse.⁷⁸ Också Vasaregionens finskspråkiga lokaltidning Pohjalainen skrev vid ett flertal tillfällen om hur Gamla Vasa ruinområde förbisågs och bortprioriterades när staden valt vad pengarna skulle gå till.⁷⁹

Under våren och sommaren 2014 återupptogs restaureringsarbetena med bland annat trivialskolans grund i fokus. Pohjalainen intervjuade i en artikel landskapsarkeolog Pentti Risla om ruinernas skick och om vad som hade gjorts för att upprätthålla det. Risla lyfte upp de frivilliga från Gamla Vasa förening r.f. som hjälpte till med arbetet och påpekade att budgeten för reparationer var så liten att det knappast var möjligt att genomföra utan frivilligarbete.⁸⁰ Även Svenska YLE rapporterade att ruinerna restaurerades i en intervju med t.f. museidirektör Selma Green som uttryckte sin

⁷⁸ <https://svenska.yle.fi/artikel/2013/03/11/vasas-sparkrav-drabbar-ruinerna-i-gamla-vasa> (2.4.2019).

⁷⁹ Pohjalainen 6.3.2013, *Kirkon rauniot jäävät kunnostamatta?*; Pohjalainen 12.12.2013, *Marian Kirkon rauniot ovat säästöjen uhri*.

⁸⁰ Pohjalainen 17.5.2014, *Perustusasiat kuntoon*.

glädje över att ruinerna kunde restaureras efter pausen året innan. Däremot lyftes återigen den minskande budgeten upp som ett problem som kom att få konsekvenser för ruinerna på lång sikt. Green konstaterade att det låg i allas intresse att det skulle genomföras mera omfattande arbeten på ruinerna i framtiden istället för den första hjälp som genomförts ditintills.⁸¹

Sommaren 2015 utfördes det också grundligare arbeten. Vasa stad publicerade på sin hemsida i juli ett reportage om arbetet med att restaurera ruinerna, återigen främst trivialskolans grund. Bland annat konstaterade arbetarna som intervjuades att de för att förhindra ytterligare skadegörelse fäste de stenar som de lyfte på plats i skolans gamla grund med järn. Vidare berättade de att förbipasserande reagerade positivt på att restaureringen gjordes vilket de tolkade som att ruinerna betyder en hel del för vasaborna.⁸² Även Pohjalainen och den svenskspråkiga lokaltidningen Vasabladet rapporterade om dessa arbeten och skrev om såväl arbetet med trivialskolans stenfot som om de murararbeten som gjorts för att förstärka de delar av kyrkoruinen som var i sämst skick.⁸³ Också YLE Pohjanmaa har skrivit om restaureringsarbetena som gjorts på Gamla Vasa ruiner. Liksom Svenska YLE har man intervjuat de som under somrarna arbetat vid ruinerna med restaureringsarbeten men även dessförinnan lyft upp de hot som Vasa stads sparåtgärder inneburit för restaureringsarbetena. Intervjuad fanns också Vasa stads bildningsdirektör Christina Knookala som menade att ruinerna är viktiga för Vasa stad och att det vore av vikt att hitta finansiering för deras upprätthållande.⁸⁴

Ännu under sommaren 2016, det vill säga endast ett halvår innan de nya guidningsskyltarna stod resta konstaterade Vasabladet att stadens planläggningsarkitekt Juha-Matti Linna granskat området kring ruinerna bland annat för att locka mera turister och göra det mera tillgängligt. ”Det handlar om stadens

⁸¹ <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/06/30/ruinerna-restaureras-igen> (2.4.2019).

⁸² <https://www.vaasa.fi/sv/uutinen/sten-for-sten-och-meter-for-meter> (2.4.2019).

⁸³ <https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/73090>, artikeln publicerad endast på nätet (2.4.2019); Pohjalainen 11.7.2015, *Rauniot edes turvalliseen kuntoon*.

⁸⁴ <https://yle.fi/uutiset/3-8202138> (2.4.2019).

kulturella vagga.” menade Linna som därigenom återigen betonade den identitetsskapande aspekten av att lyfta upp den lokala historien.⁸⁵

Nyheter om Gamla Vasa ruinområde innan skyltningsprojektets genomförande kan i huvudsak konstateras innehålla två huvudteman Dels handlade det om en oro kring finansieringen av restaureringen och dels om en vilja att restaurera mera samt en betoning av ruinernas betydelse för staden. Något som också syns i hur själva projektet genomfördes där det hela tiden fanns en vilja men samtidigt en balansgång och osäkerhet framförallt kring finansieringen.

5.2 Lokal media efter skyltningsprojektets genomförande

När projektet slutförts och nya guidningsskyltar hade rests blev det direkt en nyhet som togs upp i lokala medier. Vasabladet skrev om saken på sin hemsida samma dag som stadens pressmeddelande släppts och två dagar senare i papperstidningen. Själva artikeln var en kort redogörelse om vilka skyltar som rests, var de har rests samt vem som stått för utarbetandet. Ändå gjordes inget större reportage om hur och varför skyltarna tagits fram.⁸⁶

Även om nyheten om att nya guidningsskyltar rests inte lyftes upp särdeles stort kom ruinerna att figurera allt oftare i media efter att skyltningsprojektet färdigställts. Det syns också att planeringen kring området har ökat vilket även lyftes fram i lokala medier. Den 31.8.2017 intervjuade Vasabladet planläggningsarkitekt Juha-Matti Linna om planerna på att utveckla Gamla Vasa under rubriken ”Gamla Vasa blir historiskt centrum”.⁸⁷ Linna var tydlig i artikeln om målsättningen med att utveckla Gamla Vasa ”Området ska marknadsföras som stadens historiska centrum och locka till exempel turister”. Planerna rörde ändå inte bara ruinområdet utan även det angränsande gamla stationsområdet som staden hoppas kunna utveckla för att förbättra servicen i området. I artikeln som publicerades på Vasabladets hemsida har man

⁸⁵ Vasabladet 23.6.2016, *Förslag: Utveckla Gamla Vasa*.

⁸⁶ Vasabladet 18.12.2016, *Nya skyltar guidar i Gamla Vasa*; <https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/125885> (2.4.2019).

⁸⁷ Vasabladet 31.8.2017, *Gamla Vasa blir historiskt centrum*.

dessutom bifogat den informationsfilm på sju minuter som stadens planläggningssektion gjort för området. Den förklarar hur området kunde utvecklas och tydligare bli ett turistcentrum men samtidigt även vara en tillgång för lokala aktörer.⁸⁸

Den artikel som publicerades 31.8.2017 i Vasabladet om planläggningssektionens visioner för Gamla Vasa följdes en vecka senare upp av en ledare om ämnet. Under rubriken ”Gamla Vasa har stor potential” skrev Stig Nygård om hur planläggningssektionens visioner för Gamla Vasa och framförallt stationsområdet är precis vad staden behöver för att utvecklas som turistmål. Nygård menade att staden saknar en året runt attraktion som kunde locka turister. Speciellt med tanke på de satsningar som gjorts på Kvarkenfärjan menade Nygård att det borde följas upp av att även locka resenärer med intressanta sevärdheter. Gamla Vasa som historiskt centrum behöver ett ”Visitors center” för att kunna erbjuda basservice som toaletter, caféer och butiker för turister påpekade han. Dessutom borde den historiska miljön kring ruinerna ges ännu större utrymme:

Runt det arv som de fysiska historiska byggnaderna representerar borde byggas upp historiska rundvandringar, skräddarsydda för olika målgrupper. Redan ruinerna utgör en spännande miljö som triggas fantasin till olika interaktiva aktiviteter.⁸⁹

Nygård tangerade också det som verkat vara den smärtsamma punkten när det kommit till att utveckla Gamla Vasa nämligen utgifterna. Han påpekade att utgifterna som en satsning skulle innebära skulle fås tillbaka på lång sikt genom att turistnäringen ökar. Avslutningsvis menade Nygård att Vasa misslyckats med att utveckla sitt historiska centrum och jämför med bland annat Gamla Raumo och Gamla Borgå som begrepp som blivit vedertagna i Finland. Han avslutade med att efterlysa handling framom ord

⁸⁸ <https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/155745> (3.4.2019). Informationsfilmen finns bifogad i artikeln men publicerades av staden via dess Youtube-kanal, <https://youtu.be/VYKMbww0ezE> (3.4.2019).

⁸⁹ Vasabladet 6.9.2017, *Gamla Vasa har stor potential*.

från stadens sida ifall man verkligen vill lyckas med att utveckla Gamla Vasas turistmål.

Även Pohjalainen behandlade Gamla Vasas ruiner i sin ledare. Första gången under våren 2017. Den 26.4.2017 rapporterade man om den nya detaljplan för Gamla Vasas station och ruinområdet som stadens planläggningssektion tagit fram och 30.4.2017 kommenterades dessa planer i en ledare av Mikko Kallionpää.⁹⁰ Han drog sig till minnes hur det till stadens 400-årsjubileum arrangerades ett fint evenemang vid Gamla Vasas ruiner men att de därefter så gott som fallit i glömska. Men i och med den nya detaljplansutkastet för området så verkar det finnas en förhoppning och en vilja från stadens sida att äntligen satsa mera på Gamla Vasas och lyfta upp området som turistattraktion. Det som Kallionpää ställde sig frågande till är att staden vill att någon privat entreprenör ska ta sig an planerna på att bedriva ett servicekomplex vid området och han menade att ifall någon företagare vore så modig så måste staden stödja denne i det projektet, även ekonomiskt.⁹¹

Även under sommaren 2018 kommenterade Pohjalainen i en ledare att det är dags att gå från tal till handling angående ruinerna i Gamla Vasas. Jouni Pihlajasaari skrev att Vasas stad genom Gamla Vasas har en tillgång som många städer i Finland bara kan drömma om. Han tog också upp att den nya detaljplanen ger hopp om förbättring men att det också måste finnas en viss realism i satsningarna. Han menade att även med små satsningar kan stora framsteg nås. Den nya detaljplanen för området målar upp stora visioner, bland annat den om att förse Sankta Marias kyrkoruiner med ett glastak, men Pihlajasaari kommenterade att man måste börja i det lilla. Bland annat kritiserade han att ruinerna inte restaurerats på några år. Den stora poängen i Pihlajasaaris ledare är ändå att det prat och de planer som funnits bland många redan länge att förbättra Gamla Vasas som turistattraktion nu måste realiseras.⁹²

⁹⁰ Pohjalainen 26.4.2017, *Aseman yrittäjä palvelisi myös raunioiden markkinointia.*

⁹¹ Pohjalainen 30.4.2017, *Vanhasta Vaasasta on mahdollista tehdä varsin monipuolinen vierailukohde.*

⁹² Pohjalainen 1.7.2018, *Vanha Vaasa saatava eloon.*

Att båda de lokala tidningarna, som har en betydelsefull roll i regionen, lyfte upp området Gamla Vasas i sina ledarspalter visar att man prioriterade ämnet. Det blev också ett ställningstagande från tidningarnas sida med avsikt att påverka sina läsare att också engagera sig i frågan. Därför var det en tydlig markering som både Pohjalainen och Vasabladet gjorde, en markering som följdes upp med ytterligare artiklar kring ämnet.

Under våren 2018 placerade grönområdessenheter i Vasas ut fem får för att beta på områden angränsande till ruinområdet. Fåren skulle genom sitt betande hjälpa med att hålla ängarna i området vårdade. Det var fråga om fem tackor som hade lånats ut av fårfarmen Ådalens får i Korsholm. Detta skrev Vasabladet om i en artikel 29.5.2018. Intervjuad finns grönområdeshortonom Leila Roininen som även var inblandad i skyltningsprojektet. Hon konstaterade att det om allt går bra med fåren under sommaren kan de bli ett återkommande inslag vid ruinerna. Fåren är goda vårdare av grönområdet eftersom de är effektiva med att beta samtidigt som de är varsamma, något som är viktigt på den kulturhistoriskt viktiga marken där spår av bosättningen innan branden 1852 finns bevarat under ytskiktet menade Roininen.⁹³

I juni samma år fastställdes planläggningsutkastet till ett detaljplaneförslag för stadsfullmäktige att ta ställning till vilket både Pohjalainen och Vasabladet skrev om. Förslaget som hade tagits fram innebar att planläggningssektionen föreslog att Sankta Maria kyrkoruiner skulle förses med ett fristående tak. Förslaget behandlade även det angränsande stationsområdet.⁹⁴ Pohjalainen intervjuade dessutom planläggningsarkitekt Anne Majaneva för att ge läsaren en djupare förståelse kring hur man hade gått tillväga och vad som ännu behövde lösas innan planerna skulle kunna bli verklighet.

I juli 2018 hade Vasabladet igen ett reportage om ruinområdet i Gamla Vasas. Då intervjuade man guiden Barbro Nedermo och följde med henne på en vandring genom

⁹³ Vasabladet 29.5.2018, *Nya sommarjobbare tar hand om ängen*.

⁹⁴ Vasabladet 27.6.2018, *Grönt ljus för tak på ruinerna*, Pohjalainen 28.6.2018, *Vanhaa Vaasa kaavoitetaan matkailuystävälliseksi*.

området. Nedermo konstaterade i reportaget att det mest varit lokalhistoriskt intresserade österbottningar som deltagit i de vandringar som Vasa-Korsholm guider r.f. arrangerat. Hon berättade att efterfrågan ökat och att även flera turister hittat till Gamla Vasa. Artikeln var inspirerande skriven och bjöd in läsaren till att ta reda på mera. Dessutom påpekade den att det satts upp nya objektsskyltar vid flera objekt i Gamla Vasa med information för besökare. Att reportern själv var intresserad och att vandringen gjorde ett intryck sken igenom i texten: ” Lindarna som pryder landets äldsta allé är stora och ståtliga. Tanken var att det skulle synas en nästintill kunglig närvaro.”⁹⁵ Reportaget innehöll även en faktaruta om hur man kan gå till väga om man vill delta i en rundvandring med guide och det slutade med att citera Nedermo som konstaterade att ”... en guidad vandring är ett bra alternativ för de som vill semestra på sin egen hemort.”⁹⁶ Utöver artikeln publicerades även en video från rundvandringen på tidningens hemsida där tittaren får följa med på en snabbspolad version av vandringen.⁹⁷

Också Pohjalainen fortsatte med att återkomma till Gamla Vasa ruiner. 18.8.2018 berättade tidningen om en bronsrelief som återvänt till Gamla Vasa museum och intervjuade i samband med det museianställda. Det framkom i intervjun att området och museet haft mycket flera besökare under sommaren 2018 än tidigare somrar. Under juni och juli månad hade museet kring 2000 besökare när det tidigare somrar varit ganska lugnt. Dessutom hade en av guidningarna som ordnades så många som 98 deltagare. Framförallt var det lokalbefolkningen som hittat till såväl området som museet menade de anställda.⁹⁸

Även om själva skyltningsprojektet inte behandlats särskilt mycket i lokal media förutom själva nyheten att nya skyltar rests så är det tydligt att mera fokus har lagts på Gamla Vasa ruinområde från det att skyltningsprojektet genomförts. Från stadens sida verkar det också som att skyltarna var första delen i en större plan och när skyltarna väl rests har även denna helhetsplan fått mera uppmärksamhet. Innan

⁹⁵ Vasabladet 5.7.2018, *En rundtur bland ruinerna ger kunskap om närmiljön.*

⁹⁶ Vasabladet 5.7.2018, *En rundtur bland ruinerna ger kunskap om närmiljön.*

⁹⁷ <https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/212657> (3.4.2019).

⁹⁸ Pohjalainen 18.8.2018, *Pala Vanhaa Vaasaa palasi.*

skyltningsprojektet var de årliga restaureringsarbetena ett återkommande tema i flera lokala medier. I samband med restaureringarna skrevs det ofta också en del om de ekonomiska utmaningar som bevarandet av Gamla Vasas ruiner stod inför. När projektet var genomfört börjar Gamla Vasas ruiner figurera oftare i media. Detaljplanen som stadens planläggningssektion tagit fram för området lyfts upp och dessutom behandlas Gamla Vasas ruiner på såväl Pohjalainens som Vasabladets ledarsidor. Efter det fortsatte båda tidningarna att återkomma till Gamla Vasas ruiner med större och mindre reportage. Uttrycket framgång föder framgång kunde här skrivas om och tillämpas i formen publicitet föder publicitet.

5.3 Föreningen Vasa-Korsholm guider r.f.

För att få en bild av hur besökare av Gamla Vasas ruinområde ställt sig till de nya guidningsskyltarna har jag kontaktat föreningen Vasa-Korsholm guider r.f. och intervjuat deras viceordförande Barbro Nedermo. Föreningen Vasa-Korsholm guider r.f. grundades år 1971 (registrerad sedan 1973⁹⁹) och dess mål är att befrämja turismen i Vasa och Korsholm. Föreningen är medlem i Finlands guideförbund och för att bli medlem i föreningen ska man vara utbildad och auktoriserad guide.¹⁰⁰ Föreningen mottar verksamhetsbidrag från såväl Vasa stad som Korsholms kommun men är i sig fristående. Samarbetet med Vasa stad är ändå frekvent och föreningen har ”...i olika skeden varit mera anknuten till staden.”¹⁰¹ Vill man anlita en av föreningens guider sker guideförmedlingen via hemsidan visitvaasa.fi som är stadens officiella hemsida för turism och från föreningens hemsida finns en länk till stadens hemsida för turister.¹⁰²

Vasa-Korsholm guider r.f. är alltså tydlig del av staden Vasas satsning på turism. Trots detta poängterar viceordförande Barbro Nedermo att mycket av det som föreningen

⁹⁹ Patent och registerverkets föreningssidor, http://yhdistysrekisteri.prh.fi/othaku.htx?kieli=2&oskori=NEW&hakuraja=0&nimi=vaasa-mustasaari+oppaat&kotipaikka=&ensrek=&viimrek=&osoite=&vapaa=&sb_haku=S%F6k (31.10.2018).

¹⁰⁰ Hos förf. Intervju med Barbro Nedermo, 18.10.2018. Föreningen har även medlemmar som inte längre guidar men vill förbli medlemmar samt en understödande medlem som inte är guideutbildad.

¹⁰¹ Hos förf. Intervju med Barbro Nedermo, 18.10.2018.

¹⁰² Föreningens hemsida, <http://vaasamustasaarioppaat.fi/?lang=sv> (1.11.2018).

gör är snarare att förmedla hemkunskap till lokalbefolkningen och många aktiviteter nyttjas främst av orsbor.

Projektet med att resa guideskyltar i Gamla Vasa ruinområde bemöttes positivt från föreningens sida. Och även om man inte tillfrågats direkt har föreningen på grund av projektet mera aktivt bjudit ut guidningar i Gamla Vasa via hemsidan visitvaasa.fi. Tidigare har det funnits möjlighet till guidning i Gamla Vasa men det har enligt Nedermo varit mera sporadiskt när någon uttryckligen vänt sig direkt till föreningen och frågat efter det. Hon säger att projektet spridit ringar på vattnet vilket fått föreningen att nu kontinuerligt erbjuda guidningar i området. Själv har hon också läst in sig mera på området i och med projektet.¹⁰³

De flesta som besökt Gamla Vasa ruinområde tillsammans med en guide från Vasa-Korsholm guider r.f. har varit orsbor men även en del turister och då huvudsakligen svenskar i grupp. Nedermo berättar att i möte med svenska turister blir guidningen ytligare än när den riktar sig till orsbor, men trots det har de flesta grupper varit ”slagna av häpnad” över att hitta så mycket svensk historia i Finland. Ortsborna har varit nöjda med projektet och mycket intresserade. Från föreningens sida har man också märkt att de flesta som använder sig av deras tjänster är ifrån trakten. Det verkar alltså ha funnits ett behov av att bättre lyfta upp den egna historien.¹⁰⁴

Dessvärre är det utgående ifrån guideföreningens uppgifter svårt att dra några mera djupgående slutsatser av de besökandes åsikter annat än att de varit positiva. Men i detta måste även beaktas att de haft en guide med sig och det är svårt att få reda på hur besökare utan guide ställt sig till de nya skyltarna.

Det intressanta i sammanhanget är att projektet med att skylta Gamla Vasa ruinområde inte hade något samband eller samarbete med Vasa-Korsholm guider r.f. trots detta har

¹⁰³ Hos förf. Intervju med Barbro Nedermo, 18.10.2018.

¹⁰⁴ Hos förf. Intervju med Barbro Nedermo, 18.10.2018.

de båda dragit nytta av varandra. Från projektets håll prioriterades vissa historiska objekt bort med hänvisning bland annat till att de ändå kunde tas med i guidningar.¹⁰⁵ Samtidigt har projektet gjort att guideföreningen aktivt börjat erbjuda guidningar i området. Det är därför lätt att konstatera att de har haft en positiv inverkan på varandra.

5.4 Lokalhistorisk satsning från stadens sida

Det som verkar uppenbart när jag undersökt projektet med att förbättra skyltningen kring Gamla Vasa ruinområde är att det inte bara handlar om att ge turister mera information – det finns även en tydlig satsning på att göra området mera attraktivt för lokalbefolkningen. Detta syns i hur pressmeddelandena från staden är utformade samt genom övriga sätt som staden har försökt rikta uppmärksamhet på den kulturhistoriska miljö som Gamla Vasa ruinområde utgör.

I pressmeddelandet om att skyltningen på området är färdig noterades inte bara att det är en hjälp för turister utan informationen riktar sig även till lokalbefolkningen. Bland annat lyftes de avgiftsfria parkeringsmöjligheterna upp ifall man vill besöka ruinområdet. Gamla Vasa museums öppettider nämndes och även området i sin helhet, dvs inklusive Korsholms vallar och den tidigare hovrättsallén. Dessutom benämndes området som ett ”ypperligt cykelutfärdsmål”, detta trots att pressmeddelandet publicerades i december. Staden kommunicerade alltså att området är av intresse även för lokalbefolkningen.¹⁰⁶

Ett annat gott exempel på en lokalhistorisk satsning är den familjepicknick som ordnades i stadsdelen Gamla Vasa 8.8.2017. Det hela var ett samarbete mellan Vasa stad, Korsholms kommun, Korsholms svenska församling, Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur (Medeltid i samtid), Musikfestspelen Korsholm, Barnkulturnätverket BARK och Vasa stads museer. Evenemanget sades visserligen vara en del i att uppmärksamma 100-årsjubileet av Finlands självständighet men programmet hade en tydlig lokalhistorisk prägel. Bland annat kunde man på området

¹⁰⁵ Hos förf. Intervju med Pentti Risla 21.9.2018.

¹⁰⁶ <https://www.epressi.com/tiedotteet/matkailu/skyltarna-i-gamla-vasa-ar-fardiga.html> (12.3.2018).

där Korsholms slott tidigare låg uppleva en ”drop-in tidsresa” till medeltiden och vid Gamla Vasa museum ordnades guidningar såväl på museet som i det historiska Gamla Vasa i sin helhet, där ruinområdet ingår. Picknick ordnades i den tidigare hovrättsallén som leder upp till en av de få byggnader som överlevde stadens brand 1852 nämligen den gamla hovrätten, som sedan staden flyttades till sin nuvarande plats, byggts om till kyrka.¹⁰⁷

Picknicken uppmärksammades dessutom av invånarföreningen i centrala Vasa ICV r.f. som genom sin blogg uppmanade sina medlemmar att delta. I blogginlägget skrivet av föreningens ordförande Aimo Nyberg påpekades också att det besök som föreningen planerat till Gamla Vasa vid årsdagen för stadens brand det vill säga 3.8.2017 ställs in eftersom denna picknick-dag ordnas från stadens sida endast fem dagar senare och den ersätter därför den planerade utflykten. Blogginlägget skrevs 20.7.2017 och det fanns därför gott om tid för medlemmarna att läsa det och senare att delta i själva dagen. Dessutom gjordes ytterligare ett blogginlägg den 3.8.2017 med samma information. Dessvärre gjordes inget uppföljande inlägg om hur dagen varit från föreningens perspektiv.¹⁰⁸

Bara en dryg månad efter familjepicknicken var Gamla Vasa ruiner ett av de områden som staden uppmärksammade i sitt projekt UteHoppis som riktade sig till familjer med målet att deltagarna skulle stifta bekantskap med motionsmöjligheterna i näromgivningen. Två träffar ordnades vid Gamla Vasa ruiner.¹⁰⁹

Invånarföreningen i centrala Vasa ICV r.f. skrev igen i september 2017 på sin blogg om Gamla Vasa ruiner. Det är genom en artikelserie där bloggen följer platser som funnits målade i konstkalendern för Vasa 2016. Septembers bild, målad av Rolf Holm redan år 2009 föreställer Sankta Maria kyrkoruiner och jämfördes med ett foto från

¹⁰⁷ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/familjepicknick-i-gamla-vasa-kyrkalle-och-vallarna.html> (12.3.2018).

¹⁰⁸ <http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2017/07/mennaan-vanhaan-vaasaan.html> (7.4.2019), uppföljande inlägg: <http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2017/08/tule-mukaan-kom-med.html> (7.4.2019).

¹⁰⁹ <https://www.vaasa.fi/sv/uutinen/familjerna-gors-bekanta-med-motionsmojligheterna-i-det-egna-naromradet> (7.4.2019).

september 2017. Det var igen ordförande Aimo Nyberg som skrev och det intressanta är att han även nämnde de nya skyltar som satts upp. Nyberg skrev:

Lisäyksenä raunioalueella on tänä päivänä hienot opaskyltit. Jo pelkästään niiden takia kannattaa alueella pistäytyä, kulttuurihistoriaa, paikallishistoriaa opiskelemissa! Kylteistä olen kuullut paljon kiitosta, positiivista palautetta. Niiden saamiseksi Vanhan Vaasan asukasyhdistys oli aktiivinen, ja sai kaupungin mukaan toteutukseen.¹¹⁰

Skyltarna hade alltså uppenbarligen fallit flera i smaken och responsen på dem hade varit positiv. Nyberg konstaterade även att staden har spännande planer för området och att han var fylld av förväntan kring hur området utvecklas i framtiden.

Under slutet av maj 2018 meddelade Vasa stad i två skilda pressmeddelanden om två ärenden gällande Gamla Vasa. För det första informerade man om de får som skulle beta vid ruinerna under sommaren, något som även skrevs om av Vasabladet. För det andra meddelades att Gamla Vasa museum hade fritt inträde under sommaren 2018.¹¹¹ Dessutom påpekades det att Gamla Vasa museum även är medarrangör i Gamla Vasadagen 19.8.2018.

Också Gamla Vasa-dagen skrev Aimo Nyberg från Invånarföreningen i centrala Vasa ICV r.f. om på föreningens blogg. Under dagen ordnades en mäsas i kyrkoruinerna av Vasa finska församling och även klockstapeln var öppen för besökare att gå upp i. Gamla Vasa museum visade upp historiska kläder, hade café och även musikaliska framträdanden. Nyberg menade att dagen var lyckad, och enligt de bilder som publicerades i samband med blogginlägget såg den även ut att ha varit välbesökt. Han

¹¹⁰ <http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2017/09/samoilla-paikoilla-syyskuu.html> (7.4.2019). En av författaren fritt formulerad svensk översättning: "Dessutom har ruinområdet nuförtiden fina guidningsskyltar. Bara för deras skull är det värt att besöka området, för att studera kultur- och lokalhistoria! Om skyltarna har jag hört mycket tacksamhet och positiv återkoppling. I förvärvandet av dem var Gamla Vasa invånarförening aktiv och fick med staden i förverkligandet av dem."

¹¹¹ <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/farflock-sommarjobbar-i-gamla-vasa.html> och <https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/gratis-intrade-till-gamla-vasa-museum-pa-sommaren.html> (7.4.2019).

avslutade med en förhoppning om att det även i framtiden skulle ordnas liknande evenemang för såväl ortsbor som för turister och menade att miljön är värd att utveckla och att möjligheterna för området är många.¹¹²

Det verkar alltså funnits en tydlig satsning från stadens sida att i och med skyltningsprojektet färdigställande även tydligt lyfta upp Gamla Vasa ruinområde och etablera det som ett kulturhistoriskt centrum för lokalbefolkningen. Satsningarna visar på att man velat stärka den lokalhistoriska kunskapen och förankra hela området kring Gamla Vasa, inklusive ruinområdet, som kulturhistoriskt viktigt. För att återkoppla till motiveringen för att genomföra en förbättring av skyltningen av Gamla Vasa ruinområde var det en identitetsfråga att lyfta upp den rika historien som platsen besitter.

¹¹² <http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2018/08/jatketaan-vanha-vaasa-teemaa.html> (7.4.2019).

6 Historiebruket i skyltningsprojektet

I inledningen av denna avhandling konstaterade jag att ett av mina mål är att analysera det historiebruk som kommer till uttryck igenom skyltarna som rests vid Gamla Vasa ruinområdet. Jag har redan i analysen av skyltarna kommenterat en del saker kring vad som lyfts fram och vad som utelämnats men det är motiverat att ge en mera omfattande bild av historiebruket kring skyltningsprojektet.

6.1 Vad som synliggjorts

Det första som syns i historiebruket i skyltarna som rests är vem det är som brukar historien. Redan i motiveringen som t.f. museidirektör Selma Green framförde för stadsstyrelsen under sommaren 2015 nämns den lokala identiteten i kombination med att Gamla Vasa som ett administrativt centrum har nationell betydelse.¹¹³ Det är intressant att det betonades att ruinområdet är av nationellt intresse, men inte så att staden Vasas historia kopplar till nationen Finlands uppbyggnad utan snarare verkar tanken varit att legitimera staden som en ort som länge varit ett administrativt centrum och därför stärka dess ställning i nutiden och att betona att så bör den även förbli i framtiden. De senaste årens politiska svängningar har gjort att Vasaregionen alltmer fått kämpa för sin ställning som centrum i landskapet Österbotten. Ett exempel på detta är turerna kring huruvida Vasa centralsjukhus bör ha fullvärdig jour enligt regeringens förslag till hälsovårdsreform som till slut rann ut i sanden under våren 2019. Det finns även andra spår av en legitimering av staden som betydelsefull. På trivialskolans objektskylt nämns att Vasa var ett naturligt centrum för utbildning i Österbotten. Dessutom nämns kända namn som Yrjö Koskinen och Johan Ludvig Runeberg som har kopplingar till Trivialskolan i Vasa. Här lyfts på så vis Vasas egen betydelse upp genom att sammanlänka den egna historien med två viktiga personer ur landets historia.

Överlag finns en tydlig koppling till staden i skyltningsprojektet. Det första exemplet som besökaren möter av detta är att på överblicksskylten som är belägen vid den naturliga ingången till ruinområdet lyder rubriken ”Vaasa-Vasa 1606–1852” och

¹¹³ Vasa stads stadsstyrelses mötesprotokoll 17.8.2015.

längst upp till vänster finns Vasas stadsvapen. Det är alltså inte platsens historia i sig utan stadens historia man berättar. Detta förminskar på sätt och vis historien innan stadens grundande även om man konstaterar i texten att platsen var en handelsplats redan sedan 1300-talet. Dessutom förbises platsens betydelse för hela den omgivande landsbygden. Det blir tydligt att det är Vasa stad som är en av aktörerna bakom skyltningsprojektet.

Ett annat exempel på den historiska legitimeringen av Vasa som stad är att en objektsskylt gjorts för Rådhuset, trots att utgångspunkterna för vilka objekt som skulle förses med skyltar var att byggnaden skulle ha lång historia samt att det skulle finnas synliga rester.¹¹⁴ Det finns dock inga rester synliga efter Rådhuset, åtminstone inte för ett arkeologiskt otränat öga. Slutsatsen måste därför bli att rådhuset valts som objekt på grund av att det var en betydelsefull byggnad.

Ovannämnda exempel visar tydligt att det är staden Vasas historia som lyfts fram snarare än platsen i sig. Det är självklart att platsens historia och stadens historia går hand i hand men platsen i sig var betydelsefull även för omgivande landsbygd. Att staden Vasa varit en av aktörerna och influerat projektet är därför tydligt. Även om det i motiveringen till projektet poängteras att platsen var betydelsefull för hela den omgivande regionen så ligger en klar betoning på stadens historia snarare än regionens. Historiebruket är på sätt och vis existentiellt eftersom staden gör en koppling till att platsen är stadens eget förflutna och det ger således den nuvarande staden, och dess befolkning, en historisk tyngd och ett förflutet att knyta an till. I historiebruksforskning har konstaterats att när det gäller den identitetsskapande aspekten i framlyftandet av den egna historien är det av högre värde ju längre kontinuitet bakåt i historien man kan visa. Ju längre bakåt i tiden man spåra ”vår historia” desto mera värde har den.¹¹⁵ Man vill identifiera sig med det Vasa som en gång fanns och var ett betydelsefullt centrum i regionen och på så sätt se sin nutid och framtid genom detta perspektiv. Detta blir även synligt i närområdet där man även rest skyltar vid Korsholms vallar, där Korsholms slott en gång stod samt vid den gamla hovrättsbyggnaden som numera

¹¹⁴ Hos förf. Intervju med Pentti Rislä 21.9.2018.

¹¹⁵ Aronsson 2004, s. 62–63.

används som Korsholms kyrka. Genom att poängtera att Korsholms slotts varit ett administrativt centrum likväl som att lyfta upp att hovrätten i Vasa var den andra hovrätten i det nuvarande Finland betonar man stadens betydelse som centrum i regionen. Historiebruket i skyltningsprojektet är också ett exempel på ett lokal-ideologiskt historiebruk.¹¹⁶ Det syftar till att framhålla positiva värden kring Vasa stad och på så sätt ge de egna invånarna något att identifiera sig med. Att kända och viktiga personer som Johan Ludvig Runeberg och Yrjö Koskinen sammankopplas med staden på Trivialskolans objektsskylt kan då ses som exempel på hur staden satt sitt avtryck i den nationella historien och dessa personer får fungera som ideal att spegla sig mot idag. Personkopplingarna är förmodligen också ämnade att väcka en viss stolthet liksom kända personer ofta gör hos den bygd de härstammar ifrån.

Anders Dybelius, som myntat begreppet lokal-ideologiskt historiebruk, menar att det även kan ses som en del i utvecklingen av hur historien brukats. Tidigare var det viktigt att lyfta upp nationsbygget när man brukade historien och det syns i hur platser, personer och händelser behandlats i det offentliga. Men med en alltmer globaliserad värld har detta kommit att bli omodernt och istället har det lokala blivit alltmer betydande. Från att händelser och personer knutits till nationens utveckling har de alltmer lyfts upp ur en lokal synvinkel. Narrativet har ändrats från att något var betydelsefullt för nationen till att det var betydelsefullt eftersom det har en koppling till den egna lokala historien.¹¹⁷

Även om det är stadens egen historia som får större utrymme en platsens och regionens är det knappast ett tydligt styrt historiebruk. En enkel uppdelning som används inom historiebruksforskning är mellan intentionellt eller funktionellt historiebruk. Skillnaden mellan dessa kommer till uttryck genom att det intentionella historiebruket understryker aktören och avsiktligheten i att styra den historia som berättas. Det funktionella historiebruket å andra sidan är systemorienterat så till vida att det ses svara på specifika behov eller intressen som kan finnas hos enskilda individer eller hela

¹¹⁶ Termen lokal-ideologiskt historiebruk myntades av Anders Dybelius. Han ansåg att det behövdes en term för att beskriva den förskjutning som skett inom historiebrukandet från ett nationellt historiebruk till ett lokalförankrat sådant. Dybelius 2012, s 182–184.

¹¹⁷ Dybelius 2012, s 182–184; Aronsson 2004, 209–210.

samhällen.¹¹⁸ Det är, kunde man säga, ett historiebruk enligt efterfrågan. Och på den punkten passar projektet kring Gamla Vasa ruinområde in mycket väl. Det fanns en allmänt rådande vilja från flera håll att bättre lyfta upp den egna historien och projektet svarade på detta behov och denna vilja.

Oavsett om historiebruket kring skyltningsprojektet är mera lokal-ideologiskt styrt eller funktionellt eller helt enkelt någonting däremellan är det tydligt att staden Vasas historia, på bekostnad av till exempel regionens historia, betonas. Därför är det på sin plats att fråga: Vad är det som utelämnats genom det historiebruk som kan iakttas?

6.2 Vad som förbisetts

Till att börja med kan upprepas att man utgick ifrån två premisser när man bestämde vilka objekt som skulle förses med skyltar. 1) Objekten skulle ha en lång historia, vilket gjorde att yngre objekt föll bort. 2) Dessutom skulle det finnas synliga rester efter byggnaderna. Vidare var det en prioritering att hålla den historiska miljön intakt och inte förstöra den genom att sätta upp alltför många skyltar. Så motiverade man beslutet om vilka skyltar som restes. Men det var även en fråga om resurser. Eftersom de ekonomiska tillgångarna var begränsade gjorde man den avvägning som nämnts ovan utgående från att det som man ansåg som den viktigaste informationen prioriterades att tryckas på skyltarna. Det blir även förklaringen till att de rester från branden och de ruiner som syns försågs med objektsskyltar. Redan här styrdes alltså vad som kunde lyftas upp på grund av de begränsade ekonomiska medel man hade att tillgå. Det gjorde bland annat att nyare objekt som till exempel Nya Torget och Kanalen utelämnades. Fokuset för skyltningsprojektet blev således automatiskt på de äldre byggnaderna.

Nästa steg i frågan om vad som utelämnats är att behandla vad som tas upp i informationstexten på de enskilda skyltarna. Ovan har konstaterats att det finns en betoning på stadens historia. Detta till trots nämns socknen och landsbygden på bland

¹¹⁸ Karlsson 2014, s. 70–71.

annat St. Maria Kyrkas och Klockstapelns objektsskyltar. Som en följd av att fokuset ligger på staden blir aldrig förhållandet mellan stad och landsbygd ordentligt kartlagt. Det har förstås sin naturliga förklaring i att textutrymmet är begränsat och som redan konstaterats så var syftet med skylningen att väcka intresse och det var en omöjlighet att ge en heltäckande bild. Jag själv som är uppväxt utanför staden känner trots allt att det regionala perspektivet i viss mån saknas.

Det begränsade textutrymmet gör också att det endast är en bråkdel som kan behandlas och i sin helhet är avvägningen ofta välgjord i vad som tas med i texten. Vissa aspekter som kunde ha tagits upp har jag redan behandlat i kapitlet om skyltarna. Men för mig som kyrkohistoriker finns det en hel del som kunde ha lyfts upp istället.

St. Maria kyrka är den mest framträdande ruinen på ruinområdet. Eftersom väggarna var byggda i sten till skillnad från de flesta andra byggnader i staden så blev de stående kvar som rester efter branden. Kyrkoruinens framträdande roll gör att den delvis blir en symbol för något annat än själva kyrkan. Även om Trivialskolans fundament är synligt så är det lågt och inte särskilt iögonfallande för någon som kommer till området för första gången. Eftersom jag tidigare konstaterat att historiebruket är inriktat på staden infinner sig ett spänningsmoment mellan den kyrkliga historien och stadens historia. Jag skulle påstå att eftersom kyrkoruinerna är så iögonfallande är det de som främst skapar upplevelsen av historia på platsen och får platsen att framstå som en minnesplats. Men den minnesplatsen är inte främst kyrklig utan har gjorts till en minnesplats för staden Vasa. Kyrkans historia är givetvis sammanlänkad med stadens historia eftersom kyrkan låg mitt i staden och var en samlingsplats för hela socknen men det är uppenbart att kyrkoruinerna används i ett narrativ som inte främst berättar om kyrkans historia. Sett till kyrkoruinernas framträdande roll på platsen får kyrkans historia en mindre roll än den kanske vore berättigad. Ett alternativt historiebruk kunde utgå ifrån kyrkoruinerna för att beskriva kyrkans och kristendomens historia på platsen och därigenom leda vidare till kyrkans placering vid en viktig knutpunkt som sedan växte upp och blev en betydelsefull stad i regionen. Här finns alltså andra alternativa infallsvinklar till platsens historia som man kunde ha valt.

Ett exempel på hur den kyrkliga historien till viss del förbises är objektsskylten för St. Maria kyrka som är inriktad på kyrkans byggnadsskeden snarare än religiösa aspekter. Reformationen och dess konsekvenser för det kyrkliga livet nämns överhuvudtaget inte och inte heller problematiseras att kyrkan bytte namn under 1700-talet, även om det noteras. Motiveringen till namnbytet och huruvida det uppstod polemik kring detta vore intressant ur en kyrkohistorisk synvinkel. Dessutom kunde det kyrkliga livet kommenteras mera, speciellt med tanke på den polemik som uppstod i många frågor mellan sockenbor och stadsbor. Detta får man reda på ifall man sätter sig in i de kyrkliga historiska förhållandena på platsen. Igen är det värt att påpeka att det förmodligen är utrymmesbristen som är det största hindret för en mera omfattande beskrivning av de kyrkliga förhållandena. Att det kyrkohistoriska perspektivet blir lidande är alltså förståeligt om än värt att poängtera.

6.3 Ett kollektivt minne

Det historiemedvetande som man velat aktivera genom historiebruket vid Gamla Vasa ruinområde är helt klart ett legitimerande av stadens historia samt ett starkt identitetsskapande genom att koppla platsen till stadens eget förflutna. Det är påtagligt att man försöker binda samman det nutida Vasa med det gamla Vasas historia. Det kollektiva identitetsskapandet kopplar ortsborna till ortens historia, platsen blir ett uttryck för ett gemensamt förflutet att spegla sig mot och att orientera sig utifrån för att skapa ett sammanhållande band mellan dåtid, nutid och framtid. Detta kan förklaras med Carola Nordbäcks sammanställning över begrepp om kollektivt minne och föreställda gemenskaper. Hon menar att ”Kollektiva identiteter – eller, med ett annat uttryck, *föreställda gemenskaper* – är bärande element i sådana gemensamma föreställningar som skapar sammanhang genom tid och rum.”¹¹⁹ Det är värt att poängtera att detta handlar om hur historien brukas och olika sätt att lyfta fram saker. Ett kollektivt minne finns nämligen inte som sådant utan det skapas. Eller som Jonas Grundberg uttryckt det:

¹¹⁹ Nordbäck 2014, s. 17.

Tvärtemot vad den konventionella kulturella och politiska retoriken gör gällande är en allmän, delad historia och ett gemensamt kollektivt minne inget som finns naturligt, som kan upptäckas eller forskas fram. Det kan snarare betraktas som något som aktivt skapas, som en föreställd projektion.¹²⁰

Den föreställda gemensamma historiska bakgrunden som man genom projektet lyfter upp och som staden sedan använder genom att arrangera olika evenemang som picknickar och dylikt vid ruinerna är alltså konstruerat. Grundberg menar att all historia egentligen är en ”mångfald av historiska erfarenheter” och att det därför inte går att definiera ett samhälle utgående ifrån ”naturliga” avgränsningar gällande dess ”delade och gemensamma historia”.¹²¹ Inte desto mindre är det ett vanligt sätt att bruka historien att försöka skapa en föreställd gemenskap och så är även fallet för skyltningsprojektet.

Det finns även andra mål med historiebruk än de rent lokal-ideologiska. Ett av dem är turismen. Detta faller helt i linje med vad historiebruksforskningen observerat. Som redan konstaterats har historiebruket gått från att främst sträva till att underbygga en nationell identitet till att alltmer fokusera på lokala perspektiv. Men inom historiebruksforskningen har man sett att även de lokala motiven till att bruka historien i viss mån har ersatts av kommersiella. Den egna historien och historiebruk används allt oftare för att marknadsföra en plats och bidra till ökad turism. En teori kring varför utvecklingen tagit en sådan väg är att globaliseringen skapat en allt större konkurrens om var ekonomiska aktiviteter ska förläggas och i sådana sammanhang har en historiskt välbevarad miljö blivit en attraktionsfaktor.¹²² Att historien alltmer har använts för att locka turister syns även i Gamla Vasa på två sätt. Det ena är att den nya detaljplanen för området innehåller ett turistcenter för området som skulle möjliggöra att större grupper av turister kunde erbjudas bättre service. Det andra är lokaltidningarnas reaktioner gentemot skyltningsprojektet då såväl Vasabladet som Pohjalainen på sina ledarsidor tagit upp att Gamla Vasa har stor potential som

¹²⁰ Grundberg 2005, s. 269.

¹²¹ Grundberg 2005, s. 269.

¹²² Grundberg 2005, s. 274.

turistmål.¹²³ Den egna historien ses alltså som en marknadsföringsmöjlighet och inte enbart värdefull i sig själv.

6.4 Ruinområdet som minnesplats

En synvinkel som även bör behandlas är det som inom historiebruksforskningen skulle kallas den spatiala vändningen. Det är fråga om att platsen - eller i teoretiska termer rummet – alltmer blivit uppmärksammas som betydelsefull för historiens gång. Som historikern Marie Cronqvist skriver i tidskriften Scandia:

I det förnyade intresset ligger emellertid även insikten om att särskilda platser – symboliska, virtuella och reella – kan spela en aktiv roll i skapandet av historien självt. Rummet och landskapet är inte bara kulissen mot vilken det sociala livet utspelar sig, ett tomt kärl eller en tabula rasa. Fysiska platser och materiella ting kan fyllas med spår och avtryck, medvetet eller omedvetet, och tolkas och tillskrivas mening.¹²⁴

Idéhistorikern Magnus Rodell fortsätter i samma nummer av tidskriften Scandia med att reda ut begreppen kring plats och rum. En enkel version av hans slutsatser är att rum ger mera allmänna ramar i vilket ett skeende i historien utspelar sig medan plats är mera geografiskt kopplat. Trots det vidhåller Rodell att platsen utöver sin geografiska belägenhet även kan vara symbolisk eller mental.¹²⁵

Att en plats kan vara såväl geografiskt bunden som mental är någonting som inom historiebruksforskningen behandlats under termen minnesplats. Rum där vi läser historien är alltid kopplade till tiden men likväl kopplade till den tid där vi betraktar rummet. Därför är det väsentligt att vi har i åtanke att även de platser vi betraktar i viss

¹²³ Detaljplanen för Gamla Vasa finns upplagd på stadens hemsida: <https://www.vaasa.fi/sv/ak1074> (26.4.2019). Vasabladet 6.9.2017, *Gamla Vasa har stor potential*; Pohjalainen 30.4.2017, *Vanhasta Vaasasta on mahdollista tehdä varsin monipuolinen vierailukohde*; Pohjalainen 1.7.2018, *Vanha Vaasa saatava eloon*.

¹²⁴ Cronqvist 2010, s. 10.

¹²⁵ Rodell 2010, s. 20.

mån är skapade genom det narrativ de tilldelats. Termen minnesplats är inte entydigt definierad. Här utgår jag dock ifrån historikern Kristian Gerners tolkning av den franske historiker Pierre Noras definition som dels materiella och kulturella spår samt dels språkliga begrepp som kopplar till det förflutna.¹²⁶ Rodell kompletterar Gerners tolkning av Nora med att konstatera att minnesplatser "...kan vara platser på tre olika sätt: materiellt, symboliskt och funktionellt – betydelser som ofta flyter samman."¹²⁷

Gamla Vasa ruinområde är uppenbarligen en geografisk plats. Frågan som kvarstår är då hur det kan ses på som minnesplats. En minnesplats är något som fylls med betydelse. Då kan konstateras att Gamla Vasa ruinområde som minnesplats fyllts med betydelsen av staden Vasas förflutna. Genom det har man velat legitimera staden som administrativt centrum i regionen även i nutid. Vidare har platsen fyllts med betydelse genom att koppla den till nationellt betydelsefulla personer som Johan Ludvig Runeberg och Yrjö Koskinen.

Men Gamla Vasa blir också en minnesplats över stadens Vasas brand år 1852. Ruinerområdet fylls inte bara med legitimerande genom att de visar på en historisk kontinuitet utan de blir samtidigt ett minnesmärke över något som en gång varit. Genom Gamla Vasa ruinområde får besökaren leva sig in i det trauma som präglar ruiner efter en brandhärjad stad, även om det var för länge sedan branden ägde rum. Detta uppmärksammades också under stadens 400-årsjubileum när det i ruinområdet gjordes en uppvisning, med hjälp av en miniatyrmodell föreställande den dåtida staden, av hur Vasa brand gick till.¹²⁸ Eftersom rummet inte går att lösgöra från tiden är det alltså flera historier som möter besökaren i Gamla Vasas ruinområde.

Ovan nämndes att en minnesplats även kan vara fråga språkliga begrepp. En minnesplats kan då beskrivas som en rumslig dimension som innehåller kulturella föreställningar och därför blir något utöver sin geografiska plats. Ett exempel på detta

¹²⁶ Gerner 2009, s. 175.

¹²⁷ Rodell 2010, s. 29.

¹²⁸ Pohjalainen 30.4.2017, *Vanhasta Vaasasta on mahdollista tehdä varsin monipuolinen vierailukohde.*

inom svensk historia är Poltava eller Lützen, båda kända slag som den svenska armén utkämpat. Det senare dessutom starkt förknippat med kung Gustav II Adolfs död. Begreppet, minnesplatsen, framkallar då ett minne utöver den geografiska platsen och framkallar känslor kopplade till minnesplatsen.¹²⁹ Magnus Rodell påpekar att ett av de vanligaste sätten att ge platser betydelse är genom att namnge dem.¹³⁰ Det är ett sätt att skapa associationer bara genom att göra namnet på en plats till ett etablerat begrepp.

Precis detta är vad Vasabladet tog upp i sin ledare 6.9.2017. Stig Nygård skrev att det gäller att skapa "Gamla Vasa" som ett begrepp och en minnesplats i folks medvetande. Nygård tar upp "Gamla Borgå" eller "Gamla Raumo" som exempel på sådana begrepp som blivit vedertagna inom turistnäringen i Finland.¹³¹ Även om tanken om att medvetet skapa begreppet "Gamla Vasa" inte funnits med som motivering för projektet fastän turismnäringen fanns med vore det onekligen ett sätt att befästa Gamla Vasa som minnesplats. Att etablera "Gamla Vasa" som begrepp vore ändå inte enbart av intresse för turistnäringen utan det vore även av lokal betydelse och skulle bidra till att stärka en föreställd gemenskap med ett gemensamt förflutet.

¹²⁹ Gerner 2009, s. 174–175; Karlsson 2014, s. 54–55.

¹³⁰ Rodell 2010, s. 20.

¹³¹ Vasabladet 6.9.2017, *Gamla Vasa har stor potential*.

7 Avslutande reflektioner

Syftet med denna avhandling har varit att redogöra för det historiebruk som förekommit vid skyltningsprojektet av Gamla Vasa ruinområde vilket genomfördes under åren 2015–2016. Med hjälp av etablerade historiebrukskategorier har jag konstaterat att det finns ett flertal infallsvinklar på hur historien har använts i skyltningsprojektet. Genom att granska bakgrunden till varför projektet genomfördes och vem som var drivande har jag velat få en förståelse för hur projektet har utformats och hur detta har påverkat det slutliga resultatet som möter besökaren av platsen. De frågor jag har haft för avsikt att besvara är följande: Vilka aktörer var inblandade i projektet eller med andra ord, vem var det som brukade historien? Vilken målgrupp ville man nå? Vad ville man synliggöra genom projektet och vad utelämnades? Hur togs projektet emot av omgivningen? Genom svaren på dessa frågor har jag velat få klarhet kring vilket historiebruk som kan iaktas i skyltningsprojektet. Samtidigt har jag strävat efter att synliggöra vilken historiekultur man aktiverat och vilket historiemedvetande man format. Allt detta bidrar till hur Gamla Vasa använts som minnesplats.

Ytterligare ett mål var att se hur den kyrkliga historien kommer till uttryck i det historiebruk som förekommit. En konkret fråga som jag har försökt besvara var vilken roll Sankta Maria kyrkoruiner spelade i historiebruket i förhållande till det övriga som har uppmärksammas.

7.1 Resultat och slutsatser

Genom en granskning av de bakomliggande faktorerna till varför projektet genomfördes och framförallt tidpunkten för genomförandet har jag kunnat dra ett antal slutsatser. Det verkar redan en längre tid ha funnits en vilja från såväl staden Vasas sida som från museiväsendets och Österbottens landskapsmuseums sida att rusta upp området kring Gamla Vasa ruiner och att göra det mera besökarvänligt. När en ekonomisk möjlighet öppnades upp för detta genom avkastningen från bland annat Karl och Elin Hedmans m.fl. fond föreslog Österbottens landskapsmuseum genom t.f. museidirektör Selma Green att avkastningen skulle användas till ett skyltningsprojekt.

Stadsstyrelsen i Vasa understödde förslaget. Det var landsskapsarkeolog Pentti Risla som ledde en arbetsgrupp där bland annat landsskapsmuseiforskare Kaj Höglund och representanter från flera av stadens olika enheter ingick, till exempel Leila Roininen från grönområdesenheten. Projektet var till en början tänkt att vara tudelat där den första delen skulle bestå i att producera ankomst-, överblicks- och objektsskyltar till ruinområdet i Gamla Vasa. Den andra delen skulle bestå i att producera mobilguidning till området, men det kom inte att förverkligas. Aktörerna i projektet var alltså Österbottens landskapsmuseum och Vasa stad, där muséet tog en mera drivande roll och staden en mera assisterande roll. Vad gäller frågan om vem som brukar historien genom projektet är det förutom aktörerna intressant att veta vem som producerade texterna till guidningsskyltarna, eftersom det är genom dessa som besökaren av platsen tar del av historien. Det är i dessa texter som historiebruket i projektet förekommer. Texterna producerades av landsskapsmuseiforskare Kaj Höglund i samarbete med landsskapsarkeolog Pentti Risla. I motiveringen till projektet hette det att Gamla Vasa ruinområde är av intresse för såväl lokalbefolkningen som för turister. Texten på alla guideskyltar var därför översatt till tre språk; finska, svenska och engelska. Risla menade ändå att man i praktiken huvudsakligen riktade sig till lokalbefolkningen och att man genom att skapa ett större intresse för ruinområdet lokalt även hoppades gynna turistnäringen på sikt. Även sett till hur staden efter genomförandet aktivt använde sig av området framgår det att projektet var en del i en lokalhistorisk satsning.

En avvägning som man från projektets sida var tvungen att göra var vad som skulle betonas genom de nya skyltarna. Man utgick från två premisser när man valde vilka objekt som skulle förses med en egen guideskylt. 1) Byggnaden i fråga skulle ha en lång historia och 2) synliga byggnadsrester skulle finnas. Det gjorde att vissa objekt som exempelvis Nya Torget inte försågs med någon skylt. Trots dessa premisser valde man att förse Rådhuset med en objektsskylt fastän det inte finns synliga byggnadsrester, åtminstone inte för ett arkeologiskt otränat öga. Rådhuset som objekt ansågs alltså tillräckligt viktigt för att förses men en egen skylt trots att det inte uppfyllde båda premisserna. Tyngdpunkten i det som lyftes fram kan därför konstateras vara stadens äldre historia medan den nyare historien föll i skymundan.

Som konstaterats fanns det redan innan projektet startade en allmän opinion för att ruinerna i Gamla Vasas var i behov av att rustas upp. Lokal media rapporterade återkommande om de restaureringsarbeten som gjorts och även om de ekonomiska ramar som inte tillät en mera omfattande satsning på området. Fastän projektet i sig inte fick särdeles stor synlighet i de lokala tidningarna så kan en klar ökning av artiklar och reportage iakttas efter att guidningsskyltarna hade rests. Tidningarna Vasabladet och Pohjalainen lyfte dessutom båda upp ruinområdet på sina ledarsidor under åren 2017–2018 och framhöll dess betydelse för närområdet både som identitetsskapande och som turistattraktion. Det visar på att Gamla Vasas ruinområde ansågs betydelsefullt och värt att skriva om, vilket även syns genom att tidningarna fortsatte att göra återkommande reportage från Gamla Vasas under år 2018. Responsen från lokal media var alltså generellt positiv och man bidrog även till att skapa framtidsvisioner för området.

Ett positivt mottagande fick de nya skyltarna även hos ortsborna. Antalet besökare vid Gamla Vasas ruinområde ökade efter skyltningsprojektet. Även om det inte finns någon officiell statistik kan detta konstateras eftersom de som guidat på området noterat det. Föreningen Vasas-Korsholms guider r.f. ordnade flera guidade rundturer på området efter att skyltarna rests och man erbjöd guidade turer mer aktivt än innan. Tidigare hade de endast getts enligt efterfrågan. Enligt viceordförande Barbro Nedermo var det främst personer från närområdet som deltagit i guidningarna men även enstaka turistgrupper. Reaktionerna på guidningarna och uppfattningen om området i sin helhet har varit positiva såväl bland turister som lokalbefolkning. Även inom Vasas invånarföreningar har skyltningsprojektet bemötts positivt och väckt en glädje över att stadens historia levandegjorts.

Frågorna om vem som brukat historien, vem som var målgrupp och vad som tagits upp eller utelämnats bidrar alla till att förklara hur historien har framställts och varför. För det första kan det konstateras att historiebruket i skyltningsprojektet av Gamla Vasas ruinområde snarare är funktionellt än intentionellt.¹³² Det har funnits en allmänt utbredd önskan om att Gamla Vasas historia bättre skulle synliggöras och projektet

¹³² Karlsson, 2014, s. 70–71.

svarar på denna önskan. På så vis kan historiebruket inte ses som påtvingat utan som efterfrågat. En annan slutsats gällande historiebruket i skyltningsprojektet av Gamla Vasa ruinområde är att det är ett tydligt fokus på staden Vasas historia. Redan i motiveringen till projektet påpekades att skyltarna skulle utformas i enlighet med staden Vasas grafiska profil. Att det är stadens historia som står i fokus betonas i överblicksskylten som introducerar besökaren till området och det kan även skönjas i objektsskyltarnas informationstexter. Det faller därför främst inom ramen för den kategori av historiebruk som Anders Dybelius kallar lokal-ideologiskt historiebruk.¹³³ Platsen har laddats med positiva egenskaper bland annat genom att man betonar att den genom historien har varit ett administrativt centrum. På grund av detta har jag dragit slutsatsen att man velat knyta an till nutiden då Vasas roll som administrativ centralort i Österbotten delvis har ifrågasatts. Dessutom kopplas viktiga historiska personer som Johan Ludvig Runeberg och Yrjö Koskinen till platsen och de blir därför symbolgestalter som representerar orten och är därför något för lokalbefolkningen att vara stolta över.¹³⁴

Trots att historiebruket i informationstexterna på skyltarna är en del av ett vetenskapligt historiebruk så gör deras begränsade omfattning att de blir del av ett lokalideologiskt-historiebruk. Texterna i sig innehåller historiska fakta, men eftersom deras syfte har varit att väcka ett intresse och en vilja att ta reda på mera hos besökaren styrs urvalet av information till att bestå av sådant som kan anses vara intresseväckande. Det som ansetts vara intresseväckande och därför ingått i texterna är det som laddat platsen med de positiva värden jag nämnt ovan.

Genom den historiekultur som finns i Gamla Vasa i och med dess ruinområde har man alltså velat aktivera ett historiemedvetande som betonar staden Vasas historia som en betydelsefull plats i sin omgivning. Den minnesplats som skapats av Gamla Vasa ruinområde är framförallt en plats som legitimerar staden Vasa och binder samman dess nutid med dess förflutna. Den blir en symboliskt viktig plats för dagens invånare i Vasa genom att belysa platsen som vaggan till ett gemensamt förflutet. Även om den

¹³³ Dybelius, 2012, s. 12–13.

¹³⁴ Dybelius, 2012, s. 182–183.

nuvarande staden har en ny plats är detta platsen för dess ursprung och på det sättet skapas en föreställd gemenskap med ett gemensamt förflutet.

Min avsikt har också varit att granska hur den kyrkliga historien fått utrymme i historiebuket i skyltningsprojektet. Till att börja med kan jag konstatera att med tanke på omfattningen av Sankta Maria kyrkoruiner kunde deras historia ha fått mera utrymme i förhållande till det övriga som har synliggjorts genom skyltningsprojektet. En slutsats är därför att kyrkoruinerna blir en symbol för något mera än den egentliga kyrkobyggnaden som stått på platsen, de blir en symbol för platsen i sin helhet. Vidare vill jag hävda att den kyrkliga historien inte lyfts upp i tillräckligt stor grad. På objektsskylten för Sankta Maria kyrka nöjer man sig med att beskriva byggnadsskeden i kyrkans historia istället för att behandla de förhållanden som rådde i församlingen. Även om glimtar av församlingslivet nämns så blir objektsskylten i det närmaste en beskrivning av varför ruinen ser ut som den gör, istället för att levandegöra den kyrkliga historien. Att den kyrkliga historia på platsen får så litet utrymme bidrar också till att Sankta Maria kyrkoruiner snarare blir en symbol för platsens historia än sin egen historia. En infallsvinkel som skulle ha varit intressant ur ett kyrkohistoriskt perspektiv är exempelvis de spänningar mellan stadsbor och landsbygdsbor som församlingen under olika tider upplevde.

7.2 Förslag på fortsatt forskning

I denna avhandling har jag analyserat det historiebuket som förekommit i skyltningsprojektet av Gamla Vasa ruinområde. Undersökningens begränsade omfattning gör att det finns områden som kunde ha behandlats grundligare för att skapa en ännu bättre förståelse av processen. Exempelvis har jag avgränsat mitt undersökningsområde till Gamla Vasa ruinområde, men det vore också av intresse att se närmare på Gamla Vasa som helhet. Det har nämligen även rests guidningsskyltar vid Korsholms vallar samt vid den gamla hovrättsbyggnaden och dess allé. Även om dessa har nämnts i denna undersökning skulle de kunna analyseras ytterligare för att ge vidgade perspektiv på hur staden Vasas historia har uppmärksammas i stadsdelen som helhet. Även frågan om hur projektet har mottagits kunde besvaras mera ingående genom att intervjua platsens besökare om de intryck de fått. Likaså kunde man tillfoga

ett historiedidaktiskt perspektiv genom att undersöka om och i så fall hur skolorna inom Vasa stad och Korsholms kommun använder Gamla Vasas ruinområde i sin undervisning.

För att problematisera vilken historia som har använts och vem som har varit brukare i skyltningsprojektet vore det intressant att undersöka huruvida Korsholms kommun eller andra aktörer inom närområdet har haft intresse av att uppmärksamma området. På sin hemsida nämner nämligen Korsholms kommun ruinområdet som en del av sin historia och därför väcks frågan om varför inte Korsholms kommun tagit en aktörsroll i projektet såsom Vasa stad har gjort.¹³⁵ Likaså vore det av intresse att undersöka om Vasa kyrkliga samfällighet eller Korsholms finska eller svenska församling haft något intresse av ruinerna, främst Sankta Maria kyrkoruiner. Att det hållits gudstjänster vid ruinerna har nämnts men jag ställer mig undrande till om detta är det enda intresset som kyrkliga aktörer visat för ruinerna.

Slutligen kan det konstateras att projektet med att producera nya guidningsskyltar till Gamla Vasa ruinområde endast varit ett steg för att öppna upp områdets historia för besökaren. Flera steg är under planering i och med att stadsfullmäktige i Vasa godkännt en ny detaljplan för området 10.12.2018. Detaljplanen som huvudsakligen fokuserar på Gamla Vasa stationsområde, vilket ligger alldeles intill ruinområdet, innehåller bland annat planer på ett turistcenter för att förbättra servicen för besökare av Gamla Vasa. Dessutom föreslås det att Sankta Maria kyrkoruiner skall förses med ett fristående tak. I framtiden vore det därför intressant att se hur denna plan förverkligas, hur det påverkar Gamla Vasa som minnesplats samt på vilket sätt man fortsätter att bruka platsens historia.

¹³⁵ <https://www.korsholm.fi/politik-och-styrning/kommunfakta/historia/> (1.5.2019)

8 Käll- och litteraturförteckning

8.1 Otryckta källor

Mejlkonversation med landskapsarkeolog Pentti Risla, 24.5.2017. Hos författaren.

Intervju med landsskapsarkeolog Pentti Risla, 21.9.2018. Hos författaren.

Intervju med Barbro Nedermo, vice-ordförande i Vasa-Korsholm guider r.f. 18.10.2018. Hos författaren.

Ankomst-, överblicks- och objektsskyltar i Gamla Vasa.

8.2 Litteratur

Ahl-Waris Eva

2010 *Historiebruk kring Nådendal och den kommemorativa anatomin av klostrets minnesplats*, Yliopistopaino, Helsingfors.

Alm Martin

2009 *Historiens ström och berättelsens fåra*, Historien är nu - en introduktion till historiedidaktiken, red. Karlsson Klas-Göran & Zander Ulf, Studentförlag, Lund.

Aronsson Peter

2004 *Historiebruk – att använda det förflutna*, Studentlitteratur, Lund.

Cronqvist Marie

2010 *Spatialisera alltid! Rummets återkomst i de historiska vetenskaperna*, i tidskriften Scandia Vol. 74 nr. 2, Lund.

Dybelius Anders

2012 *Ett hållbart minne? Historiebruk kring Georg Carl von Döbeln 1848–2009*, Ord förrådet, Eksjö.

Gerner Kristian

2009 *Historia som plats*, Historien är nu - en introduktion till historiedidaktiken, red. Karlsson Klas-Göran & Zander Ulf, Studentförlag, Lund.

Grundberg Jonas

2005 *Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning: Utveckling eller konflikt?*, Kulturarvens dynamik – Det institutionaliserade kulturarvets förändringar, red. Peter Aronsson & Magdalena Hillström, UniTryck, Lindköping.

Karlsson Klas-Göran

2009 *Historiedidaktik: begrepp, teori och analys*, Historien är nu - en introduktion till historiedidaktiken, red. Karlsson Klas-Göran & Zander Ulf, Studentförlag, Lund.

2014 *Historia, historiedidaktik och historiekultur - Teori och praktik*, Historien är närvarande – Historiedidaktik som teori och tillämpning, Studentlitteratur, Lund.

Kjeldstadli Knut

1998 *Det förflutna är inte vad det en gång var*, Studentlitteratur, Lund.

Lovén Christian

1999 *Borgar och befästningar i det medeltida Sverige*, andra upplagan, Motala grafiska AB, Motala.

Luukko Armas

1972 *Vasa stads historia I 1606-1721*, Oy Kirjapaino Ab, Vasa.

1981 *Vasa stads historia II 1721-1808*, Vaasa Oy, Vasa.

Mäkelä Anneli

1987 *Vasa stads historia III 1809-1852*, Vaasa Oy, Vasa.

Nordbäck Carola

2014 *Kyrkohistorisk historiebruksforskning, Minne och möjlighet – Kyrka och historiebruk från nationsbygge till pluralism*, red. Urban Claesson & Sinikka Neuhaus, Makadam förlag, Göteborg.

Rodell Magnus

2010 *Monumentet på gränsen. Om den rumsliga vändningen och ett fredsmonument*, i tidskriften Scandia Vol. 74 nr. 2, Lund.

Åkerblom Kristian Vilhem

1941 *Korsholms historia I*, Korsholms kommuns förlag, Korsholm.

1956 *Korsholms historia II*, Korsholms kommuns förlag, Korsholm.

8.3 Tidningar

Vasabladet 2016–2018.

Pohjalainen 2013–2018.

8.3 Elektroniskt material

Handlingar från Vasa stad:

Stadsstyrelsens mötesprotokoll 17.8.2015.

Bilaga till stadsstyrelsens protokoll 17.8.2015.

Stadsstyrelsens mötesprotokoll 22.6.2016.

Avdelningen för allmän förvaltnings mötesprotokoll 17.12.2015.

Bilaga till avdelningen för allmän förvaltnings mötesprotokoll 14.12.2016.

Alla protokoll samt bilagor finns tillgängliga via den elektroniska databanken http://ktweb.vasa.fi/ktwebbin/dbisa.dll/ktwebscr/epj_tek.htm (2.5.2019).

Elektroniska pressmeddelanden från Vasa stad:

<https://www.epressi.com/tiedotteet/matkailu/skyltarna-i-gamla-vasa-ar-fardiga.html>
(12.3.2018).

<https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/familjepicknick-i-gamla-vasa-kyrkalle-och-vallarna.html> (12.3.2018).

<https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/gratis-intrade-till-gamla-vasa-museum-pa-sommaren.html> (7.4.2019).

<https://www.epressi.com/tiedotteet/kaupungit-ja-kunnat/farflock-sommarjobbar-i-gamla-vasa.html> (7.4.2019).

Vasa stads hemsida:

<https://www.vaasa.fi/sv/uutinen/sten-for-sten-och-meter-for-meter> (3.11.2018).

<https://www.vaasa.fi/sv/karl-och-elin-hedmans-mfl-fond> (3.11.2018).

https://www.vaasa.fi/sites/default/files/atom/ak1074_beskrivning_forslag_med_bilagor.pdf (4.11.2018).

<https://www.vaasa.fi/sv/ak1074> (26.4.2019)

<https://www.vaasa.fi/sv/uutinen/familjerna-gors-bekanta-med-motionsmojligheterna-i-det-egna-naromradet> (7.4.2019).

Media:

<https://svenska.yle.fi/artikel/2014/06/30/ruinerna-restaureras-igen> (3.11.2018).

<https://svenska.yle.fi/artikel/2015/09/25/museiverket-maste-satsa-pa-vasa>
(3.11.2018).

<https://svenska.yle.fi/artikel/2013/03/11/vasas-sparkrav-drabbar-ruinerna-i-gamla-vasa>
(2.4.2019).

<https://yle.fi/uutiset/3-8202138> (2.4.2019).

<https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/73090> (2.4.2019).

<https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/125885> (2.4.2019).

<https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/155745> (3.4.2019).

<https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/212657> (3.4.2019).

Blogginlägg från invånarföreningen i centrala Vasa:

<http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2017/07/mennaan-vanhaan-vaasaan.html>
(7.4.2019)

<http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2017/08/tule-mukaan-kom-med.html>
(7.4.2019).

<http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2018/08/jatketaan-vanha-vaasa-teemaa.html>
(7.4.2019).

<http://vaasaennenjanyt.blogspot.com/2017/09/samoilla-paikoilla-syyskuu.html>
(7.4.2019).

Övrigt:

<http://www.hedmanskastiftelsen.fi/?page=Historik> (3.11.2018).

<https://uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-RunebergJohanLudvig> (2.5.2019).

<https://uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-YrjoeKoskinenGeorgZacharias>
(2.5.2019).

<https://youtu.be/VYKMbwv0ezE> (3.4.2019).

http://yhdistysrekisteri.prh.fi/othaku.htx?kieli=2&oskori=NEW&hakuraja=0&nimi=vaasa-mustasaari+oppaat&kotipaikka=&ensrek=&viimrek=&osoite=&vapaa=&sb_haku=S%F6k (31.10.2018).

<http://vaasamustasaarioppaat.fi/?lang=sv> (1.11.2018).

<https://www.korsholm.fi/politik-och-styrning/kommunfakta/historia/> (1.5.2019).